

2
38

101117 IN FINE 00007

~~ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ. 376
2,190~~

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ.
2,69

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθμ. 3/498

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΤΕΛΟΣ
ΔΕΛΤΑ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Τηλ. Α.:	
Επών. Α.:	21
Αριθμ. Α.:	53

ΙΧΝΕΥΤΑΙ ΣΑΤΥΡΟΙ

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ΙΧΝΕΥΤΑΙ
ΣΑΤΥΡΟΙ

ΣΑΤΥΡΙΚΟ ΔΡΑΜΑ

ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥΣ ΣΤΙΧΟΥΣ

ΜΕ ΠΡΟΛΟΓΟ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

ΑΘΗΝΑ
1932

ΣΤΟΝ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΜΟΥ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟ
ΚΙ ΟΜΟΤΕΧΝΟ
ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟ ΣΤΑΥΡΟΥ

Δ. Μ. Σ.

*Ο μεταφραστής μόνον έχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτρέπει τὴν παράστασι
τοῦ ἔργου τούτου σὲ θέατρο ἢ σὲ αἴθουσα, κατὰ τὸ νόμο, καθὼς καὶ
τὸ ξανατύπωμα τοῦ ὅλου ἢ μέρους αὐτοῦ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΟ ΣΑΤΥΡΙΚΟ ΔΡΑΜΑ

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνική τραγωδία ἔπαιρνε πρῶτα (ὅπως κι ὁ διθύραμβος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐβλάστησε) τὶς ὑποθέσεις τῆς ἀπὸ τοὺς μύθους καὶ τῆ λατρεία τοῦ θεοῦ τοῦ σταφυλίου, τοῦ κρασιοῦ καὶ τῆς χαροκοπίας Διονύσου (ποὺ λέγονταν καὶ Βάκχος) κείχε θρησκευτικὸ χαραχτήρα. Ἐπειτα ὁμως, ἀφοῦ εἶχεν ἐξαντλήσει τοὺς μύθους τοῦ Διονύσου, ἔπαιρνε τὶς ὑποθέσεις τῆς ἀπὸ τὸν κύκλο διαφόρων ἡρωϊκῶν θρύλων, κέτσι εἶχε χάσει πιά τὸν ἀρχαῖο διονυσιακὸ τῆς χαραχτήρα.

Ἄλλὰ ἐπειδὴ τὰρχαῖα δράματα παρασταίνονταν μόνον τρεῖς φορές τὸ χρόνο στὶς γιορτές τοῦ Διονύσου (ποὺ γίνονταν οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες, στοὺς ὁποῖους ἐλάβαιναν μέρος μόνον τρεῖς διαλεχτοὶ δραματοῦργοί), ἔπρεπε βέβαια τὰ δράματα αὐτὰ νὰ ἔχουν καὶ κάποια σχέση μὲ τὸ Διόνυσσο. Αὐτὸ ζητοῦσε κι ὁ θρησκος λαὸς τῆς Ἀθήνας, ποὺ βλέποντας τὴν ἐξέλιξη τοῦ δράματος καὶ τὸν ἀποχωρισμὸ του ἀπὸ τοὺς μύθους τοῦ θεοῦ τούτου φώναζε δυσσαρεστημένος: «οὐδὲν πρὸς Διόνυσσον!»

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ σχέση μὲ τὸ Διόνυσσο τὴν ἐκράτησε τὸ σατυρικὸ δρᾶμα, ποὺ τὸ παράσταιναν μετὰ τὴν τραγικὴν τριλογία—δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ τρεῖς τραγωδίες—ὡς τέταρτο δρᾶμα, ὡς ἓνα εἶδος σημερινῆς φάρσας. Αὐτὸ φύλαξε, ὅπως κι ἂν εἶναι, τὸ διονυσιακὸ χαραχτήρα. Σ' αὐτὸ μένουں μερικὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τοῦ δράματος ἄθιχτα. Κι ἂν δὲν εἶναι πιά τὸ κυριώτερο πρόσωπο τοῦ σατυρικοῦ δράματος ὁ Διόνυσσος, ἡ ἐνθύμησή του ὁμως μένει στὶς πράξεις τοῦ δράματος αὐτοῦ ζωηρὴ μὲ τὴν παρουσία τῶν Σατύρων, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ χορὸ τοῦ σατυρικοῦ δράματος καὶ χορεύουν τὸ γοργὸ καὶ πηδηχτὸ χορὸ τους (ποὺ λέγονταν σίκιννυς).

Οἱ Σάτυροι, τὰ φανταστικὰ αὐτὰ πλάσματα τῶν δασῶν καὶ τῶν βουνῶν, ποὺ συγγενεύουν μὲ τοὺς τράγους, τῶν ὁποῖων εἶχαν τὸ μέτωπο, τὰ μυτερὰ αὐτιά, τὰ δίχηλα πόδια καὶ τὰ λάγνα ὀρμέμφυτα, εἶδος ζωανθρώπων—ὁ Σοφοκλῆς, στοὺς

«Ίχνευτὰς» (στ. 215) κι ὁ Εὐριπίδης στὸν «Κύκλωπα» (στ. 624) τοὺς λέγουν «θῆρας» δηλ. θερὰ ἢ ἀγρίμια—οἱ Σάτυροι αὐτοὶ ὑπῆρχαν στὴν ἀρχαία λαϊκὴ παράδοση καὶ πίστη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς ἐντόπια ἀγροικὰ πλάσματα, πού ζοῦσαν στὰ βουνὰ καὶ στὰ δάση κῆσιμα μὲ τὶς ἐξωτικές Νύμφες (εἶδος Νεράϊδες), πρὶν ἀκόμα διαδοθεῖ στὴν Ἑλλάδα ἢ λατρεία τοῦ Διονύσου, πού ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀσία (Φρυγία) καὶ τὴ Θράκη. Κατόπι μπῆκαν στὴ συνοδεία τοῦ Διονύσου καὶ μαζί μ' αὐτοὺς κι ὁ ἀσχημομούρης καὶ κοντόχοντρος γερο-Σιληνός. Οἱ Σάτυροι θεωρῶνταν παιδιὰ τοῦ Σιληνοῦ καὶ τῶν Νυμφῶν.

Ὁ Σιληνός, στὴν ἀρχὴ ἐξωτικό κι αὐτὸς φάντασμα τῶν πηγῶν καὶ τῶν ποταμῶν, πού εἶχε τὴν οὐρά, τὰ νυχοπόδαρα καὶ ταῦτιά τοῦ ἀλόγου (τὸ ὅποιον ἄλογο ἦταν σύμβολο τῶν νερῶν), εἶναι μισοανακατεμένος μὲ τὴν ἀγέλη τῶν Σατύρων, τῶν ὁποίων θεωρήθηκε καὶ πατέρας, ἐνῶ ἡ λαϊκὴ πίστη τὸν εἶχε παραδεχτεῖ ὡς παιδαγωγὸ κι ἀκόλουθο τοῦ Διονύσου ἢ Βάκχου, μὲ τὸν ὅποιον εἶχε ἐρθεῖ ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ τὴ Θράκη στὴν Ἀττικὴ.

Μὲ τὴν ἐπαφή του οἱ τραγόμορφοι Σάτυροι τῆς Πελοποννήσου παράλλαξαν. Πῆραν ἀπὸ τὸ Σιληνὸ, στὸ θέατρο καὶ στὴν τέχνη, τὰ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά του: ταῦτιά καὶ τὴν ἀλογουοῦρά του.

Μὲ τὴν ἰδιορρυθμία του, μὲ τὸ σύγκραμα τοῦ ἀστείου καὶ τοῦ σοβαροῦ, τὸ σατυρικὸ δρᾶμα, ἢ «παίζουσα τραγωδία» (κατὰ τὸν Δημήτριον, Περί Ἑρμηνείας, 169) ἢ τὸ «σιληνικὸν δρᾶμα» (κατὰ τὸν Πλάτωνα, Συμπόσ. 222 d), κρατεῖ στὸ Ἑλληνικὸ θέατρο ἀνάμεσα στὴν καθαυτὴ τραγωδία καὶ στὴν κωμωδία μιὰ μορφή πρωταρχικὴ τοῦ δράματος. Οἱ προγενέστεροι τοῦ Αἰσχύλου δραματοῦργοι, ὁ Χοιρίλος κι ὁ Πρατίνας πρῶτα καὶ κατόπι ὁ Αἰσχύλος, τὸ εἶχαν ἀναδείξει λαμπρά. Ἄτυχῶς μόνο λίγες ὀνομασίες μᾶς ἔμειναν ἀπὸ τὰ σατυρικά των δράματα. Κατὰ καλὴ τύχη μᾶς δίνουν μιὰ ἰδέα τοῦ χαριτωμένου δραματικοῦ αὐτοῦ εἶδους ὁ «Κύκλωψ» τοῦ Εὐριπίδη, καὶ οἱ «Ίχνευταί» τοῦ Σοφοκλή.

Θέση σατυρικοῦ δράματος εἶχε κὴ «Ἀλκηστis» τοῦ Εὐριπίδη (τελευταῖο δρᾶμα μιᾶς τετραλογίας), ὅπου ὁ ἥρωας Ἡρακλῆς σὲ μιὰ σκηνή (747—802) πού μιλεῖ μὲ τὸν ὑπηρέτη τοῦ Ἀδμήτου, παρουσιάζεται μὲ κωμικὸ χαραχτῆρα, χαροκόπος, φραγὰς καὶ κρασοπότης.

Εἶναι ἀξιοπαρατήρητο ὅτι οἱ ἀρχαῖοι μας τραγικοὶ ἦταν καὶ κωμικοὶ ποιητές, ὅχι ὅμως καὶ τὸ ἀντίστροφο. Δὲν ξέρουμε καμιὰ τραγωδία τοῦ Ἀριστοφάνη.

ΟΙ ΙΧΝΕΥΤΑΙ

Οἱ «Ίχνευταί» ἢ πληρέστερα «Ίχνευταί Σάτυροι» πού βρέθηκαν σὲ πάπυρο τοῦ Ὁξυρύγχου, στὴν Αἴγυπτο, γραμμένοι τὸ 2ο αἶώνα μ.Χ., πρωτοδημοσιεύτηκαν στὸν IX τόμο τῶν Oxyrhynchus Papyri ἀπὸ τὸν A. S. Hunt στὰ 1912 (No 1174, σελ. 30—86). Ἀπαρτίζονται ἀπὸ τετρακόσιους πάνω κάτω στίχους, τῶν ὁποίων μόλις τὰ 2)3 εἶναι ἀκέρια. Σῶζονται ἀκόμα καὶ μερικές λέξεις ἢ συλλαβὲς τῶν Ἂχνευτῶν στὸ χαλασμένο πάπυρό τους, τοῦ ὁποίου τὰ κομμάτια, πού ἦταν κουρέλια, τὰ συναρμολόγησε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ὁ Carl Robert. Τοῦ δράματος αὐτοῦ ἤξεύραμε πρωτύτερα σχεδὸν μόνον τὸ ὄνομα καὶ μερικές λέξεις ἀπὸ μαρτυρίες τῶν ἀρχαίων.

Ἡ ὑπόθεση τῶν Ἂχνευτῶν εἶναι ἀπλή:

Ὁ θεὸς Ἑρμῆς, γεννημένος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ μεγάλου θεοῦ Διὸς καὶ τῆς θυγατέρας τοῦ Ἀτλαντα Νύμφης (εἶδος Νεράϊδας) Μαίας μέσα στὴ σπηλιὰ τοῦ Ἀρκαδικοῦ βουνοῦ τῆς Κυλλήνης (σήμερα Ζίριας), ξεφεύγει ἀπὸ τὰ σπάργανὰ του ἐξὶ μέρες μετὰ τὴ γέννησή του καὶ πηγαίνει (στὴν Πιερία) καὶ κλέφτει μιὰν ἀγέλη ἀγελάδων τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνα (γιοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητώς), τίς ὁποῖες φέρνει στὴ σπηλιὰ του, στὸ βουνὸ τῆς Κυλλήνης, ἀφοῦ ἔβαλε ὑποδήματα στὰ πόδια τους, γιὰ νὰ μπερδέψει τὰ χυτάρια τους καὶ νὰ μὴ μποροῦν οἱ Ἂχνευτὲς νὰ βροῦν τὴ διέυθυνσή τους. Ἐπειτα παίρνει μέσα στὴ σπηλιὰ του καὶ μιὰ χελώνα, ἀπ' αὐτὲς πού ναι καὶ σήμερα στ' Ἀρκαδικὰ βουνὰ. Σφάζει κατόπι μιὰ ἀγελάδα καὶ περνᾷ στὸ ἀνοιχτὸ καύκαλο τῆς χελώνας χορδὲς ἀπὸ τὰντερα τῆς γελάδας κῆτσι ἐφευρίσκει τὴ λύρα, ἢ ὁποῖα κι ὀνομάστηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χέλυς (δηλ. χελώνα). Ὁ Ἀπόλλωνας ἀφοῦ στὰ χαμένα εἶχε γυρίσει πολλές χῶρες ζητώντας τίς γελάδες του, φτάνει στ' Ἀρκαδικὰ βουνὰ, ὅπου τάζει νὰ δώσει βραβεῖο σ' ἐκεῖνον πού θὰ τοῦ φανέρωνε τίς γελάδες του, κι ὅπου ὁ Σιληνὸς ὑπόσχεταὶ νὰ τρέξει μὲ τὰ παιδιὰ του, τοὺς Σατύρους, γιὰ νὰ βρεῖ τὰ κλεμμένα καὶ τὸν κλέφτη καὶ πάρει τὴν ἀμοιβή. Βλέπουμε τοὺς Σατύρους νὰκολουθοῦν κωμικώτατα μὲ τὸν πατέρα τους τὰ χυτάρια τῶν ζώων. Σκαρφάλλουν μὲ τὰ τέσσερα μέσ' ἀπὸ τοὺς θάμνους, βρῖσκουν κοπριά βροδιῶν, βρίσκουν ἀχνάρια ποδιῶν—τὰ ὁποῖα ὅμως περπατοῦν πισόδρομα—καὶ στὸ τέλος φτάνουν στὴ σπηλιὰ. Ἐκεῖ οἱ Σάτυροι τρομαγμένοι ὀπισθοχωροῦν, γιὰτὶ μέσα στὸ βάθος ἀχολογοῦν πρωτάκουστη φωνή. Ὁ Ἑρμῆς παίξει τὴ λύρα. Τὸ πῶς ἢ θεϊκὴ μουσικὴ τρομάζει τοὺς Σατύρους, τὸ πῶς ὁ πατέρας τους Σιληνὸς τοὺς παρακινεῖ, τὸ πῶς αὐτοὶ πάλι ξαναχάνουν τὸ θάρρος τους, αὐτὰ

είναι μιὰ θαυμάσια ἐπινόηση τοῦ ποιητῆ. Τέλος κρούουν τῆ θύρα καὶ ξεπροβάλλει ἡ Νύμφη τοῦ βουνοῦ ἡ Κυλλήνη (εἶδος Νεράϊδας τοῦ βουνοῦ), τῆς ὁποίας τῆ χαριτωμένη ἀφήγηση πολὺ τεχνικὰ ἔβαλε ὁ ποιητής, συμπληρώνοντας τὸν πρόλογο, γιὰ νὰ μᾶς διαφωτίσει σχετικά μὲ τοὺς κατοίκους τῆς σπηλιᾶς καὶ τῆ γέννηση τοῦ Ἑρμῆ. Ἡ Κυλλήνη πρέπει πρῶτα νὰ ἱκανοποιήσει τὴν περιέργεια τῶν Σατύρων, ποὺ ἤθελαν νὰ μάθουν τί λογῆς μουσικῆ εἶταν αὐτὴ ποὺ ἄκουγαν καὶ πῶς μποροῦσε νὰ τῆ βγάλει τὸ νεογέννητο βρέφος ἀπὸ ἓνα ψάφιο ἀγρίμι. Κι αὐτὸ τὸ μαθαίνουν σὲ μιὰ σπιθόβολοῦσα καίνιγματικὴ στιχομυθία. Κέτσι τὸ πρᾶμα γίνεται σοβαρό. Δὲ μπορεῖ πιά νὰ τοὺς ξεγελάσει ἡ Κυλλήνη, πῶς ὁ μικρὸς δὲν εἶναι ὁ κλέφτης τῶν βοδιῶν.

Ἐπάνω σ'αὐτὸ φτάνει κι ὁ Ἀπόλλωνας—ἀλλὰ κιὸ πάπυρος κόβεται στὸ σημεῖο αὐτό. Λείπει τὸ πρόσωπο τοῦ Ἑρμῆ στὸ μέρος ποὺ ἔχουμε. Θὰ παρουσιάστηκε βέβαια στὸ χαμένο μέρος τοῦ δράματος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τράβηξαν ἔξω τὸν Ἑρμῆ, κέπειδῆ φυσικὰ δὲν ἤθελε νὰ παρουσιασθεῖ σὰ μωρὸ παιδί, ἡ Κυλλήνη μᾶς εἶχε πεῖ ὅτι μέσα σ'ἕξι μέρες ἔγινε προμερὸ παλληκάρι καὶ κατόπι μεγάλωνε διαρκῶς. Ἐπειδῆ ὁ Ἀπόλλωνας ἐπιθυμοῦσε κέπρεπε νὰ πάρει τῆ λύρα, συμφιλιώνονται καὶ χωρίζονται ἀγαπημένοι οἱ δυὸ θεϊκοὶ ἀδερφοί, ἀφοῦ ὁ Ἑρμῆς ἔδωκε τῆ λύρα στὸν Ἀπόλλωνα (ὅπως γίνεται καὶ στὴν Ἀντιόπη τοῦ Εὐριπίδη, ἀποσπ. 190), ἡ ὁποία λύρα ἀπὸ τότε γίνεται τὸ ἔμβλημα τοῦ Ἀπόλλωνα ὡς θεοῦ τῆς μουσικῆς (Ἀπόλλων κιθαρωδός), ὅπως κι ὁ Ἀπόλλωνας ἐχάρισε τὶς ἀγελάδες του στὸν Ἑρμῆ, ὁ ὁποῖος ἦταν καὶ θεὸς τῶν κοπαδιῶν καὶ τῶν βοσκῶν (Ἑρμῆς Νόμιος ἢ Ἐπιμήλιος). Αὐτὰ τοῦλάχιστο φαίνονται ἀπὸ τὸν Ὀμηρικὸ «Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν». Κοὶ Σάτυροι παίρνουν τὴν ἀνταμοιβή τους ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ λευτερώνονται ἀπὸ μιὰ δουλεία—κάπως ἀνεξήγητη—(ἀλλὰ καὶ στὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδη οἱ Σάτυροι λευτερώνονται ἀπὸ σκλαβιά).

Τὴν ὑπόθεση τῶν Ἰχνευτῶν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν πῆρε ὁ Σοφοκλῆς ἀπὸ τὸν «Γ' Ὀμηρικὸν Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν», ὅπως τὸν Κύκλωπα του ὁ Εὐριπίδης ἀπὸ τὴν Κύκλωπεια τοῦ Ἰ στοιχείου τῆς Ὀμηρικῆς Ὀδύσσειας. Ὑπάρχει ὁμως καὶ γνώμη ὅτι ὁ Σοφοκλῆς δὲν εἶχε γνωρίσει τὸν Ὀμηρικὸ «Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν» τοῦλάχιστο στὴν σημερινή του μορφή, κι ὅτι ἴσως τοῦ χρησίμευσαν ἄλλες πηγές, ὅπως «αἱ Ἑρμείαι» (Πρβλ. L. Previata, Gli «Ichneutai» di Sofocle e l' inno omerico ad Ermete. Bollettino di Filologia classica, XXXIII, 1926—1927, 174—182).

Στὸν Ὀμηρικὸ «Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν», τοῦ ἀπαρτίζεται ἀπὸ 580 στίχους, ὁ Ἑρμῆς ἐφευρίσκει τῆ λύρα πρὶν νὰ κλέψει τὶς γελάδες. Ὁδηγεῖ τὴν ἀγέλη ποὺ κλέψε σὲ μιὰ σπηλιά τῆς Πύλου, ὅπου τὴν ἔκρυψε, κι αὐτὸς ἐγύρισε στὴ σπηλιά του, στὴν Κυλλήνη, τυλιγμένος μὲ τὸ σπάργανο του. Ὁ ραψωδὸς τοῦ Ἕμνου θέλησε φαίνεται νὰ λάβει ὑπόψη του καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ διεκδικοῦσε ἡ Πύλος.

Τὸ φυσικώτερο ἦταν νὰ πάρει τὶς ἀγελάδες στὴ δική του τῆ σπηλιά, στὴν Κυλλήνη, ὅπως πολὺ σωστὰ μᾶς παρασταίνει ὁ Σοφοκλῆς. Ὁ Σοφοκλῆς ἐπίσης ἐπρόσθεσε στὸ μῦθο τοὺς Σατύρους μὲ τὸν πατέρα τους τὸ Σιληνό, γιὰ τὸ Ἀπόλλωνας, ἀναζητώντας τὰ χνάρια τῶν γελάδων ἀπὸ τὴν Πιερία στὴν Κυλλήνη, εἶχε ἀνάγκη βοθητῶν καὶ ὁδηγῶν γιὰ τὴν ἀνίχνευση στὰ βουνὰ καὶ στὰ δάση, κι αὐτοί, ὡς ἀγριμοπαῖδια ἔξωτικὰ τῶν δασῶν καὶ τῶν βουνῶν, ἦταν οἱ πιὸ κατάλληλοι νὰ χναροσκοπήσουν σὰ λαγωνικά.

Στὸν Ὀμηρικὸ Ἕμνον ὁ Ἀπόλλωνας βαδίζει ἔχοντας ὁδηγὸ τῆ μαντικῆ του δύναμη καὶ φτάνει στὴ σπηλιά τῆς Κυλλήνης, ὅπου βρίσκει τὸ νεαρὸ κλέφτη. Ὁ Ἑρμῆς ἀρνιέται τὴν κλοπῆ, ἀλλὰ ὁ Ἀπόλλωνας τὸν παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὸ δικαστήριον τοῦ πατρὸς των Διός, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ εὐφράνθηκε ἀπὸ τὰ ἔξυπνα τεχνάσματα τοῦ γιοῦ του, τὸν διάταξε νὰ δεῖξει στὸν Ἀπόλλωνα ποὺ ἔκρυψε τὶς ἀγελάδες. Ὁ Ἑρμῆς ἀναγκάστηκε νὰ ὁδηγήσει τὸν Ἀπόλλωνα στὴν Πύλο, ὅπου τοῦ ἔδωκε τὶς ἀγελάδες. Ἀφοῦ ὁμως ἄκουσε ὁ Ἀπόλλωνας τῆ λύρα τοῦ Ἑρμῆ, τοῦ ἀφήνει τὶς ἀγελάδες καὶ παίρνει τῆ λύρα.

Καὶ τὸ πρόσωπο τῆς Νύμφης Κυλλήνης δὲν ὑπάρχει στὸν «Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν» ὅπου ὁ ρόλος ποὺ παίζει αὐτὴ στὸ Σοφοκλῆ ἀνήκει ὀλότελα στὴ μάνα τοῦ Ἑρμῆ, τῆ Μαΐα. Ἡ ἀντικατάσταση αὐτὴ γίνεται, ὅπως παρατηρεῖ κι ὁ Robert, γιὰ εὐπρέπεια. Ἡ Μαΐα, μετὰ τοὺς ἔρωτές της μὲ τὸ Δία, δὲ μποροῦσε νὰ φανεῖ μπροστὰ τοὺς Σατύρους, οἱ ὁποῖοι μποροῦσαν νὰ τῆ στραβοκοιτάξουν. Στὸν Ἕμνον λέγεται ἡ Μαΐα «π ὀ τ ν ι α» δηλ. κυρά, σεβάσμια. Καὶ βέβαια ἀφοῦ ἀγαπήθηκε ἀπὸ τὸ μεγάλο θεὸ τοῦ Ὀλύμπου κεῖναι μητέρα ἐνὸς θεοῦ πρέπει νὰ ναι σεβαστή. Λείπει λοιπὸν αὐτὴ ἀπὸ τὸ δράμα. Ἀλλὰ ἡ αἰτία τῆς ἀπουσίας της εἶναι καὶ φυσικὴ, γιὰ τὴν εἶναι λεγοῦσα ἐξὶ μερῶν κεῖναι ἀκόμα πολὺ ἀδύνατη (στ. 267). Τὸ πρόσωπο ποὺ τὴν ἀναπληρώνει, τὸ σοφίστηκε ἄραγε ὁ Σοφοκλῆς; Ἴσως. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὴν Κυλλήνη τὴν ἀναφέρει ὡς «τροφὸν» τοῦ Ἑρμῆ ἓνα σχόλιον τοῦ Πινδάρου (Ὀλυμπιον. VI, 129) κι ὁ Λατίνος Festus τὸ 2ον αἰῶνα μ.Χ. (ιδ. Kyllenius). Ἴσως ὁμως ἡ πληροφορία αὐτὴ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸ Σοφοκλῆ.

ἄς πρὸς τὴ λύρα, πού σχεδὸν συνταυτίζεται μὲ τὴν κίθαρα (ἀρχαιότερα κίθαριν καὶ φόρμιγγα, —ἐφτάχορδη στὴν ἀρχή, κατόπι μὲ 8 ἕως 11 χορδές), παρατηροῦμε ὅτι ἡ λύρα πρῶτα κιό ἀύλος κατὰ δεύτερο λόγο ἦταν τὰ δυὸ κυριώτερα μουσικὰ ὄργανα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ Σοφοκλῆς μάλιστα ἔπαιξε τὴ λύρα λαμπρά (πρβ. τὸν βίον του στὴν ἀρχὴ τῆς Ἀντιγόνης μας, ἔκδ. Β'. σ. 8). Εἶναι περιέργο ὅτι καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ὄργανα στὴ νεώτερη ὀρχήστρα εἶναι παραμελημένα. Ἡ λύρα, ὅπως λέει κι ὁ Masqueray, μᾶς φαίνεται σήμερα φτωχὴ, δίχως ἠχηρότητα, δίχως ποικιλοφωνία· ἐπειδὴ ὅμως οἱ φωνές της εἶναι καθαρές καὶ βαρεῖές, κέχουν, ὅπως εἶπε κι ὁ Α. Croiset (Histoire de la Litter gr. II, σ. 23), κάποιον ἀέρα ἀντρικίας γαλήνης, γι' αὐτὸ εἶχαν καταγοητέψει τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Θεϊκὴ, λέει τὴ φωνὴ της ὁ ποιητής («θέσπιν αὐδάν» στ. 244), καὶ γιατρικὸ καὶ παρηγοριὰ τῆς λύπης («λύπης ἄκεστρον καὶ παραφυκτῆριον» στ. 317). Μόνον ἕνας θεὸς ἤμποροῦσε νὰ ἐφεύρει αὐτὸ τὸ θεῖον ὄργανο, ὁ Ἑρμῆς, ὁ θαυμάσιος αὐτὸς νεογέννητος, τὸν ὁποῖον ἀναγυρεῖ ὁ χορὸς μὲ τόσο πάθος καὶ μὲ τόσες κραυγές, καὶ πού τὸν φυλάγει ἡ γλυκεῖα Νεραΐδα Κυλλήνη μὲ τόση τρυφερότητα, ἀλλὰ καὶ δειλία. Εἶναι κρίμα πού δὲ σώζεται στὸ δράμα τὸ πρόσωπο τοῦ Ἑρμῆ, τὸν ὁποῖον θὰ μᾶς τὸν παράστανε θαυμάσια ὁ Σοφοκλῆς. Ἄς εὐχηθοῦμε νὰ βρεθῆ σὲ κανένα νέον πάπυρο τὸ χαμένο μέρος τοῦ δράματος,

ἄς πρὸς τὸ μῦθο τῶν Ἰχνευτῶν ἰδὲ καὶ Ἀπολλόδωρο (3, 10, 1), ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ τὸν Ὀμηρικὸν Ὑμνο.

Τὸ σατυρικὸ τοῦτο δράμα τὸ γράψε ὁ Σοφοκλῆς πιθανῶς στὰ 461 π.Χ. (κατὰ τὸν Robert)· δηλαδὴ εἶναι τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ μεγάλου τραγικοῦ (ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὰ 496 κι ἀπέθανε στὰ 406 π.Χ.) Δὲν ξέρουμε σὲ ποιά τριλογία ἀκολουθοῦσε, οὔτε πόσους στίχους εἶχεν ὀλόκληρο τὸ σατυρικὸ τοῦτο δράμα. Ἄν κρίνουμε ἀπὸ τὸ σωζόμενο σατυρικὸ δράμα τοῦ Εὐριπίδη, τὸν Κύκλωπα, πού μᾶς ἔμεινε ἀκέραιος, μὲ 709 στίχους, ἔχουμε μόνον τὸ μισὸ μέρος τῶν «Ἰχνευτῶν».

Οἱ Ἰχνευταὶ μᾶς παρουσίασαν καὶ δεκαπέντε περίπου λέξεις, παράγωγες, ἄγνωστες κι ἀθησαύριστες στὰ λεξικά. Μᾶς παρουσίασαν καὶ μιὰ στιχομυθία σὲ ἰαμβικὸ τετραμέτρο (στ. 291—320), πού πρώτη φορά τὴ βλέπουμε σὲ δραματικὸ διάλογο τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν, ἀνάμεσα σὲ 50.000 στίχους, χωρὶς τὰ ποσπάσματα τῶν σωζομένων δραμάτων, ἐνῶ εἶχαμε ὡς τώρα σὲ παρόμοιες περιστάσεις μόνον τὸ τρο-

χαϊκὸ τετράμετρο καὶ τὸ ἰαμβικὸ τρίμετρο. Ἐμεῖς αὐτὸ τὸ μέρος τὸ ἀποδώσαμε μὲ τροχαϊκοὺς δεκαεξασύλλαβους στίχους.

ἄς πρὸς τὴν ὀνομασία τῶν Ἰχνευτῶν, ἡ πληρέστερα Ἰχνευτῶν Σατύρων, καὶ τὴ μετάφρασή της παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

Ἰχνευτῆς εἶναι τὸ σκυλί ἢ ὁ ἄνθρωπος πού παρακολουθεῖ ἢ ἀναγυρεῖ τὰ χνάρια (τὰ ἰχνη) κάποιου, ἀνθρώπου ἢ ζώου. Ὁ Πολυδεύκης, V, 10, λέγει: «ἰχνευτῆς καὶ ἀνήρ καὶ κύων». Ὁ ἰχνευτῆς λέγεται στὴν ἀρχαία γλῶσσα καὶ ἰχνηλάτης (καὶ ποιητικὰ ἰχνελάτης, στὴν Παλατ. Ἀνθολογία 6, 183, καὶ Πλαν. 289). Καὶ ρήματα: ἰχνεύω, ἀνιχνεύω, ἰχνηλατῶ, ἰχνηκυνηγετῶ (Σοφοκλ. Αἴας, 5), ἐξ-ἰχνοσκοποῦμαι (Αἴας 997) ρινηλατῶ ὀσμῆ (Ἰχνευτ. 88), ἰχνοσκοπῶ ἐν στίβοις τινός (Αἴσχ. Χορηφ. 205), ἐπομαι κατὰ στίβον (Ἡρόδ. 5, 202) κ.τ.τ.

Στὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα ἀντίστοιχο ἰσοδύναμο μονολεχτικὸ τοῦ ἰχνευτῆς δὲν ὑπάρχει. Τὰ ἰχνη λέγονται: ἀχνάρια (ἀπὸ τό: τὰ (ἰ)χνάρια), πατημασιές ἢ πατημαξιές ἢ πατησιές, πατήματα, τορός, ὀμπλή (ἀπὸ τὸ ὀπλή). Οἱ δυὸ τελευταῖες λέξεις εἶναι συνηθέστατες στὴν Ἠπειρο καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Ρούμελης: «τοῦ πῆραν—ἢ τοῦ κυνηγοῦν ἢ τοῦ ἔβραν—τὸν τορό, ἢ τὴν ὀμπλή. Βρομαί ὁ τορός του» γι' ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

Τὸ ἰχνευτῆς ἢ ἰχνηλάτης θὰ μπορούσαμε κατὰ λέξη νὰ τὸ μεταφράσουμε μονολεχτικὰ ἀχναρευτῆς ἢ ἀχναρολάτης (ἀνάλογα: βοῖδολάτης, κουπολάτης ζευγολάτης), ἢ ἀχναροσκοπός, ἢ ψαχουλευτῆς (πληθ. ψαχουλευτάδες, ἀπὸ ρ. ψαχουλεύω). Ἴσως μάλιστα ὁ Σοφοκλῆς ἂν ἔγραφε σήμερα θὰ ὀνόμαζε τὸ ἔργο του: «Οἱ Σάτυροι ζαγάρια», ἢ «οἱ Σάτυροι λαγωνικά» (κατὰ τὰ: ὁ Καραγκιόζης (ὡς) γιατρός, (ὡς) γαΐδαρος κ.τ.τ.). Δὲν ἀποφάσιμα ὅμως νὰ βάλω ὡς τίτλο στὴ μετάφρασή μου κανένα ἀπ' αὐτὰ, οὔτε τὸ Ἰχνηλάτης, οὔτε τὸ Ἰχνευτῆς. Μοῦ φαίνεται πὼς κάπως σκοντάφτουν ἀκόμα στὸ γλωσσικὸ αἶσθημα. Προτίμησα λοιπὸν νὰ φήσω ἀμετάβλητο τὸν παλαιὸ τίτλο «Ἰχνευταὶ» δηλ. «Ἰχνευταὶ Σάτυροι» (ὅπως τοὺς λέγει ὁ Πολυδεύκης στὸ Ὀνομαστικὸ του, 10, 34).

Ἡ μετάφραση τῆς ὀνομασίας τοῦ δράματος συζητήθηκε καὶ στὶς ξένες γλώσσες, ὅπου κέκει δυσκολεύτηκαν νὰ βροῦν ἀκριβῶς ἀντίστοιχη λέξη. Τὸ μετάφρασαν στὴν Λατινικὴ Indagatores, στὴ Γαλλικὴ Les Satyres Limiers ἢ Les

Traqueurs (Th. Reinach), Les Limiers (F. Allègre, P. Masqueray), στη Γερμανική Die Spürhunde (U. Wilamowitz, C. Robert κι άλλοι), στην Ιταλική Cercatori di traccie (N. Terzaghi), I Satyri alla caccia ή I Cercatori di piste (Et. Romagnoli). Οί Άγγλοι διατηροῦν τὸν Ἑλληνικὸ τύπο Ichneutae. Κι ὁ P. Masqueray λέγει στὴν ἔκδοσή του ὅτι θὰ μπορούσε κανεὶς πολὺ καλὰ καὶ στὴ Γαλλικὴ νὰ πεῖ Ichneutes, ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ λέξη, ἀλλὰ δὲ θὰ τὸ καταλάβουν ὅλοι οἱ ἀναγνῶστες.

Τῶν Ἰχνευτῶν πρώτη φορά γίνεται στὴ γλῶσσα μας λογοτεχνικὴ μετάφραση. Τὴν πρωτοδημοσιεύσαμε στὸ περιοδικὸ *Ἡ Φωνὴ τοῦ Βιβλίου*, ἀρ. 3, 4, 5, 6, τοῦ 1932, δίχως τὰ σημειώματα καὶ τὴ βιβλιογραφία.

ΣΗΜ. Γιὰ τὸ ἀρχαῖο δράμα (τραγωδία, σατυρικὸ δράμα καὶ κωμωδία) λεπτομέρειες ἰδὲ στὸ βιβλίον μας «*Εἰσαγωγή στὸ ἀρχαῖο δράμα*» Ἀθήνα, 1930.

Γιὰ τὸ βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σοφοκλῆ ἰδὲ καὶ στὸν πρόλογο τῆς Ἀντιγόνης μας, ἔκδ. Β', Ἀθήνα, 1932. Πρὸβλ. καὶ τὸ νέο βιβλίον τοῦ Albert Willem, Melpomène: Histoire de la Tragédie grecque, Liège—Paris, 1932, σελ. 83—213, ὅπου (σ. 150—153) γίνεται κι ἀνάλυση τῶν Ἰχνευτῶν.

Ἐκτὸς τῶν Ἰχνευτῶν ὁ Σοφοκλῆς ἔγραψε κἄλλα—ἴσως περισσότερα ἀπὸ 30—σατυρικὰ δράματα, πού χάθηκαν κι αὐτά, ὅπως καὶ περισσότερες τραγωδίες του. Ἔτσι, ἀνάμεσα στὰ 120 ἑπάνω κάτω δραματικὰ ἔργα, πού λέγουν πὼς ἔγραψε ὁ Σοφοκλῆς, κι ἀπὸ τὰ ὁποῖα σώζονται ἀκέρια μόνον οἱ 7 γνωστὲς τραγωδίες, ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς τίτλοι χαμένων σατυρικῶν του δραμάτων: Πανδώρα ἢ Σφυροκόποι, Κηδάλιον, Σαλμωνεύς, Ἄμνκος, Τυμπανισταί (:), Διονυσίσκος, Ἀμφιάρεως, Τήλεφος (:), Ἀχιλλέως ἔρασταί, Μῶμος, Σύνδειπνοι, Ἑλένης γάμος, Κωφοὶ Σάτυρες, Ἔρις (:), Κοῖσις (:), Ὑβρις (:), Ἡρακλῆς ἢ ἐπὶ Ταυάρον Σάτυροι.

ΙΧΝΕΥΤΑΙ ΣΑΤΥΡΟΙ

ΙΧΝΕΥΤΑΙ ΣΑΤΥΡΟΙ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΣΑΤΥΡΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ, θεός.

ΣΙΛΗΝΟΣ, γέρος κακοφτιασμένος, πατέρας τῶν Σατύρων.

Η ΝΥΜΦΗ ΚΥΛΛΗΝΗ, εἶδος Νεράιδας.

ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΣΑΤΥΡΩΝ, 15 πρόσωπα. Ἄπ' αὐτὰ ἓνας ὁ

κορυφαῖος καὶ *δυὸ παραστάτες* του.

[ΕΡΜΗΣ, θεός.]

Ἡ σκηνὴ στῆ βορινὴ Ἀρκαδία, στὸ βουνὸ τῆς Κυλλήνης, μέσα στοὺς βράχους καὶ στὰ δέντρα. Στὸ βάθος μιὰ σπηλιὰ μὲ κλεισμένη τὴ μπασιά της.

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ

Σ' ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους
τάζω νὰ δώσω ἀνταμοιβὴ μεγάλη
σ' ἐκείνον ποὺ θὰ βρεῖ καὶ θὰ μοῦ φέρει
τὰ ζωντανά μου, ποὺ μοῦ τάχουν κλέψει.
Κι ἀλήθεια φοβερὰ πονεῖ ἡ ψυχὴ μου
γιὰ τὶς γαλατερές μου τὶς γελάδες, 5
γιὰ τὰ μοσκάρια καὶ τὶς νιές δαμάλες.
Χαμένα ἀναγυρεύω τὸν τορὸ τους·
χάθηκαν ὅλα, καὶ κρυφὰ ἔχουν φύγει
μακριὰ ἀπὸ τὰ παχυνιά τῆς βοῖδοστάνης.
Ἄφαντα μῶχουν γίνεи με τὰ μάγια.
Ποτὲ δὲ θὰ μπορούσα νὰ πιστέψω 10
πὼς ἀπ' τοὺς θεοὺς ἢ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους κάποιος
θὰ τολμοῦσε νὰ κάμει τέτοιο πρᾶμα.
Εὐτύς λοιπὸν αὐτὰ σὰν τάχω μάθει,
τρέχω καὶ ψάχνω ζαλοβροντισμένους
καὶ διαλαλῶ παντοῦ σὲ θεοὺς κι ἀνθρώπους,
γιὰ νὰ τὰ ξέρουν ὅλοι. Ἐπάνω κάτω
τὰ κυνηγῶ τρελός, ἀναζητώντας. 15
* Γύρισα σ' ὅλες τὶς φυλές τῆς Θράκης
μὰ τίποτα δὲ βρῆκα..... Ἐπειτα τρέχω
στοὺς καρπεροὺς τῆς Θεσσαλίας κάμπους, 20
στὶς πλούσιες πολιτεῖες τῆς Βοιωτίας.....
κατόπι στῆ Δωρίδα.....κι ἀπὸ κεῖθε
γοργοτρεχᾶτος φτάνω στῆς Κυλλήνης
τὰ δύσβατα κοτρώνια καὶ λαγκάδια....* 30
Λοιπὸν ἂν εἶν' ἐδῶ βοσκὸς κανένας,
ἢ ζευγολάτης, εἴτε καρβουνιάρης,
εἴτε βουνοῦ παιδί, Νεράιδας γέννα, 35
σ' ὅλους τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ τὰκούσουν:
τοῦ Ἀπόλλωνα τὸν κλέφτη ὅποιος θὰ πιάσει,
τοῦτο θὰ λάβει εὐτύς γι' ἀνταμοιβὴ του.

Ἐνῶ ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας ὁμιλεῖ ἀκόμα καὶ καταθέτει τὸ χρυσάφι πῶ-
ταξε γι' ἀνταμοιβή, μπαίνει στῆ σκηνὴ λαχανιασμένος ὁ γέρο-Σιληνός.

Ἰχνευταὶ Σάτυροι

ΣΙΛΗΝΟΣ

Ἄφηντη Φοῖβε, ἀκούοντας τῆ φωνή σου
 νὰ λείπει τὸ βροντερὸ διαλάλημά σου, 40
 ἔτρεξα κῆρθα ἐδῶ λαχανιασμένος,
 ὅσο μπορεῖ ἓνας γέροντας νὰ τρέξει,
 θέλοντας, Φοῖβε Ἄπόλλωνα, νὰ κάμω
 σ' ἐσὲ καλὸ καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω,
 ἂν τοῦτο τὸ κυνήγημα θάρχησω.

Βλέπει μὲ προσοχὴ τὸ καταθεμένο χρυσάφι.

Κι αὐτὸ τὸ χρυσοστέφανο βραβεῖο,
 πῶχεις γιὰ μένα ἐδῶ καταθεμένο, 45
 πρέπει νὰ τῶχεις βέβαια ἀνταμωμένο
 μὲ τίς παραγγελιές σου πῶχεις κάμει.
 Ἔτσι θὰ στείλω ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ μου
 μὲ τὰ δικά τους μάτια νὰ τηράξουν,
 φτάνει ὅσα λὲς σωστὰ νὰ τὰ ἐκτελέσεις.

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ

Καλὴ ἴναι ἡ προθυμίᾳ σου· μόνον τώρα
 βεβαίωσε ὅσα μοῦ εἶπες.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Θὰ σοῦ φέρω
 τὰ βόδια σου· κέσὺ βεβαίωσέ μου 50
 τὸ δῶρο πῶχεις τάξει.

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ

Θὰ τὸ λάβει
 ὁποῖος θὰ τᾶβρει· εἶν' ἔτοιμα τὰ δῶρα.....

ΣΙΛΗΝΟΣ

Μὰ τί εἶπες τώρα; Ἰπάρχει κι ἄλλο δῶρο; 56

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ

Ἐλεύτερος κέσὺ καὶ τὰ παιδιὰ σου
 μὲ τῆ γενιά τους ὅλη θὰ εἶστε πάντα.
 Φεύγει ὁ Ἄπόλλωνας.

2. ΠΑΡΟΔΟΣ

ΧΟΡΟΣ ΣΑΤΥΡΩΝ

Μπαίνουν 15 Σάτυροι (7+7+1) ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ χορὸ, ἀπὸ ἓνας ἓνας πηδώντας καὶ χορεύοντας. Τραγουδοῦν στροφή δοχμιακή (ἢ δαχτυλική μὲ ἀνάκρουση), στῆς ὁποίας τοὺς 11 πρῶτους στίχους σώζονται μόνον 4-5 ἀρχικὲς συλλαβές. Οἱ Σάτυροι παρακινοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο νὰ κυνηγήσουν τὸν κλέφτη τῶν ἀγελάδων τοῦ Ἄπόλλωνα. Θέλουν νὰ λάβουν τὴ διπλὴ ξαγορά, ποὺ τοὺς ἔταξε ὁ θεὸς αὐτός.

Ἐμπρὸς, τρέξε· δρόμο·
 τὰ πόδια στὸν ὦμο·
 τὸ βῆμα γοργό. 60

Ἐμπρὸς τώρα, σύρε
 νὰ βρεῖς ποιὸς ἐπῆρε
 τοῦ Φοίβου τὸ βιό.

Στὸ τέλος νὰ φτάσεις
 τὸν κλέφτη νὰ πιάσεις
 στὴν τρυπὰ του ἐκεῖ.

Ἄκοῦς ποὺ σὲ κράζει,
 νὰ τρέξεις προστάζει
 φωνὴ πατρικὴ.

—Ἄχ πῶς τὰ κρυμμένα,
 μὲ δόλο κλεμμένα,
 καὶ ποῦ θὰ τὰ βρῶ; 65

—Τὰ πόδια μου ἂν τρέξουν,
 [τὰ μάτια ἄς προσέξουν]
 κι ἂν τᾶβρω θὰ ζῶ

κὲγὼ κι ὁ γονιὸς μου
 στὴ σφαῖρα τοῦ κόσμου
 ἐλεύτερα πιά.

Κι ὁ φίλος θεὸς μου, 70
 γοργὸς χορηγὸς μου
 στὰ κόπια μου αὐτά,

νὰ μῶδινε τῶρα
τὰ δλόχρυσα δῶρα,
ποῦ βλέπω μπροστά.

Οἱ Σάτυροι σταματοῦν.

3. ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ Α΄.

ΣΙΛΗΝΟΣ

ὦ θεοὶ καὶ Τύχη κι Ἄγγελε ὀδηγέ μου,
ἄμποτε νὰ πετύχω αὐτὸ τὸ πρᾶμα
ποῦ τρέχω βιαστικά, νὰ κυνηγήσω
τὸν κουρσευτὴ τὸν ἄρπαγα, τὸν κλέφτη
ποῦ λήστεψε τοῦ Φοίβου τὰ γελάδια. 75

Στοὺς θεατές.

Ἄν τὰ εἶδε αὐτὰ κανεὶς ἢ τᾶχει ἀκούσει,
νὰ μοῦ τὸ πεί κι ἀγαπητός μου θᾶναι,
μὰ καὶ καλὸ μεγάλο αὐτὸς θὰ κάμει
στὸ θεὸ τὸ Φοῖβο. Κι ἂν τὸ φανερώσει 80
σ' ἐμέ, θὰ λάβει ξαγορὰ καμπόση.

ΧΟΡΟΣ

* Μπά! τί μοῦ λές; τὸ πρᾶμα εἶναι σπουδαῖο. *

ΣΙΛΗΝΟΣ

Στοὺς θεατές.

Ξέρει κανένας τίποτα, ἢ δὲν ξέρει; 85

Δὲ λαβαίνει ἀπάντηση.

Θαρρῶ πῶς πρέπει στή δουλειὰ νὰ τρέξω.

Παρακινεῖ τὰ Σατυρόπουλα νὰ τρέξουν μ' ὅλα τὰ δυνατά τους.
Τῶν ἑπτὰ αὐτῶν ἱαμβικῶν τριμέτρων σώζεται μόνον τὸ πρῶτο
μισὸ μέρος κάθε στίχου.

Ἐμπρὸς λοιπόν, παιδιά, ὅλοι κινηθεῖτε
τριγύρω μὲ τίς μύτες ὀσμοσιτεῖτε,
κοιτᾶτε ἐδῶ κέκεϊ, παντοῦ τρεχᾶτε,

τὰ δυνατά σας βάλτε, προσπαθᾶτε, 90
τὸ θεὸ παρακαλᾶτε νὰ βοηθήσει
καὶ σ' ὅλα ἐπιτυχία νὰ σᾶς χαρίσει.

Οἱ ἀχναρολάτες Σάτυροι μοιρασμένοι σὲ δυὸ ἡμιχόρια τρέχουν
νάνιχνέψουν. Βρίσκουν τὸν τορὸ. Ὁ Ἑρμῆς πέρασε ἀπὸ δῶ. Στὴ
γῆ φαίνονται ὀμπλές, δηλ. πατημασιές, τῶν ἀγελάδων.

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Α΄.

Θεός, θεός, θεός, θεός, γιὰ κοίτα!
Τὸν πιάσαμε, θαρρῶ· στάσου, μὴν τρέχεις. 95

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Β΄.

Αὐτὰ εἶναι τῶν γελάδων τὰ σημάδια.

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Α΄.

Σώπα· κάποιος θεὸς εἶν' ὀδηγός μας.

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Β΄.

Τί κάνουμε καλέ; Πᾶμε ὅπως πρέπει;
Τί λές; Τί λέν αὐτοί;

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Α΄.

Λέν πᾶμε ὠραῖα,
κι αὐτὰ τᾶχνάρια καθαρὰ τὸ δείχνουν. 100

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Β΄.

Γιὰ ἰδέ, γιὰ ἰδέ!
Νά πάλι τὸ σημάδι τῆς ὀμπλῆς των.

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Α΄.

Κοίτα καλά!
Νά κι ἄλλα ἀχνάρια ἰσόμετρα μὲ τᾶλλα.

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Β΄.

Προχώρα, δρόμο, καὶ κατόπι στάσου, 105

κι ἂν φτάνει ἐδῶ στ' αὐτιά μας ἀκουρμάσου
κανένα βοῖδομούγκρισμα ἀπὸ μέσα.

*Ένας ἀχὸς πρωτάκουστος καὶ μυστηριακὸς δονεῖ τὸν ἄερα.
Οἱ Σάτυροι φτάνουν στὴ θύρα τῆς σπηλιάς τοῦ Ἑρμῆ.

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Α΄.

Δὲν καλακούω τὴ φωνή, μὰ ὡς τόσο
τᾶχνάρια αὐτὰ καὶ τὰ σημάδια δείχνουν,
φῶς φανερό, πῶς εἶναι τῶν γελάδων.

110

ΗΜΙΧΟΡΙΟ Β΄.

Κοίταξε ἄδῶ!

Ναί, μὰ τὸ Δία, τὰ πατήματά τους
πισόστρατα γυρίζουν· κοίταξέ τα.
Τί νᾶναι αὐτό; Τί δείχνει αὐτὸς ὁ τρόπος;
Τὰ μπροστινὰ βαδίζουν πρὸς τὰ πίσω,
τὰ πισινὰ κι αὐτὰ συμπερδεμένα.
Μεγάλο σαστισμὸ εἶχε ὁ βοῖδολάτης.

115

Οἱ Σάτυροι χορεύοντας ἕνα καινούργιο χορὸ, μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ
πόδια, κι ἀνασηκώνοντας στὸν ἄερα τὰ πισινὰ τους, ἀναζητοῦν
πρὸς ὅλα τὰ μέρη.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Τί ἔναι αὐτὴ πάλι ἡ τέχνη ποῦβρες; Τί ἔναι;

*Άξαφνα πρὸς τὴ γῆ σκυμμένος ἔτσι
νάναγυρεύεις; Τί ἔναι αὐτὸς ὁ τρόπος;
Δὲν τὸ καταλαβαίνω! Εἶσαι πεσμένος
ὅμοια σὰν ὁ σκαντζόχοιρος στὸ λόγγο,
ἢ σὰ μαϊμού, γυρτὸς στὰ πισινὰ σου,
φυσομανᾶς σὲ κάποιον. Τί ἔναι τοῦτ'α;
Καὶ ποῦ τᾶχετε μάθει; Σὲ ποιὸν τόπο;
Πέτε, γιατί δὲν ξέρω αὐτὸν τὸν τρόπο.

120

*Ακούονται πυκνοὶ ἤχοι κιθάρας. Σταματοῦν ἀπότομα οἱ Σάτυροι.
Γενικὴ κατάπληξη.

ΧΟΡΟΣ

Οὔι, οὔι, οὔι, οὔι!

125

ΣΙΛΗΝΟΣ

Τί ξεφωνίζεις; Ποιὸν φοβᾶσαι; Τί εἶδες;
Τί ἔχεις ἀκούσει; Τί τρελομανίζεις;

*Άχὸς βραχνὸς ἀκούστηκε σιμά σου·
θέλεις νὰ μάθεις τί εἶταν; Τί σιωπᾶτε,
ἔσεῖς μωρέ, ποῦ ὡς τώρα ἔτσαμπουνάτε;

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Σῶπα λοιπὸν!

130

*Ο χορὸς κοιτάζει μακριά.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Ποιὸς εἶν' ἐκεῖ ποῦ θέλεις νάποφύγεις;

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

*Άκουε λοιπὸν.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Καὶ πῶς νάκούσω, ἀφοῦ φωνὴ δὲ νοιώνω;

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

*Άκουσ' ἐμέ.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Λοιπὸν δὲ μὲ βοηθᾶτε στὴν παγάνα;

135

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

*Άκουσε ἀκόμα μιὰ στιγμή τὸ πρῶμα,
μὲ ποιὸν ἀχὸ σαστίσαμε ἀπορώντας,
ἀνάκουστον ὡς τώρα στοὺς ἀνθρώπους.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Τεντώνει ταῦτιά μὰ δὲν ἀκούει τίποτε καὶ ξεσπᾶνει μέγαανάχτηση.

Τί τρέμετε καὶ μοῦ φοβᾶστε τόσο
ἕναν ἀχὸ, κορμιὰ μαγσορισμένα
κι ἀπὸ κερὶ καὶ πίσσα ζυμωμένα,
ποῦ εἶστε τὰ πιὸ δειλὰ ἀπ' ὅλα τὰ γρίμια,
ποῦ βλέπετε τρομάρα σὲ κάθε ἦσκιο,
ποῦ σκιάζεστε τὰ πάντα, ὑπηρετώντας
ἀνόρεχτα, χωρὶς καρδιὰ καὶ νεῦρα;
Σ' ἐσᾶς μπορεῖ νὰ ἰδεῖ κανεὶς μονάχα
κορμιὰ δίχως ψυχὴ, φαλλοὺς καὶ γλῶσσα!
Κι ἂν κάπου γιὰ δουλειὰ θὰ γίνει ἀνάγκη,
ἄξιοι στὰ λόγια φεύγετε στὰ ἔργα.

140

Κἔχετ' ἐμὲ πατέρα, ὦ φόβια ἀγρίμια,
ποῦ βρίσκονται στὰ σπήλια τῶν Νεράϊδων
τῆς νιοτικῆς μου ἀντρείας πολλὰ σημάδια·
ποῦ ἐγὼ ποτὲ δὲ φεύγω ἀπὸ τρομάρα,

145

μήτε δειλιάζω, μήτε καὶ ζαρώνω 150
 ἀπὸ τοὺς ἤχους κοπαδιῶν βουνήσιων,
 ἀλλὰ μὲ τὸ κοντάρι μου ἔχω κάμει
 παλληκαριῆς περίλαμπρες, πού τώρα
 ἐσεῖς μοῦ τις λερώνετε, ἐξαιτίας
 κάποιου καινούργιου ἀχοῦ βοσκῶν πού παίζουν.
 Γιατί λοιπόν φοβᾶστε σάν παιδάκια 155
 προτοῦ νὰ ἰδεῖτε κάτι, καὶ πετᾶτε
 τὸν πλοῦτο, τὸ χρυσάφι αὐτό, πού ὁ Φοῖβος
 σᾶς εἶπε κύποσχέθηκε νὰ δώσει,
 καὶ τὴν ἐλευτεριά πῶχει ταγμένην
 σ' ἐσᾶς, μὰ καὶ σ' ἐμέ; Τὰ παραιτᾶτε
 αὐτὰ ὅλα καὶ κοιμᾶστε; Ἄν δὲ θὰ πᾶτε 160
 ξανὰ νὰναγυρέψετε τὰχνάρια
 τῶν γελαδιῶν καὶ βρεῖτε ποῦ ἔχουν πάγει
 κι αὐτὰ κι ὁ γελαδάρης τους ἀντάμα,
 θὰ σᾶς κοστῖσει ἢ δειλία μαῦρο κλάμα.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Παρακαλώντας.

Πατέρα, παραστάσου, ὀδήγησέ με,
 καὶ θὰ τὸ ἰδεῖς ἂν εἴμ' ἐγὼ δειλιάρης.
 Ἄν θὰ σταθεῖς κοντά μου, θὰ τὸ νοιώσεις 165
 μονάχος σου, πῶς τίποτε δὲν εἶπες.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Θὰ σοῦ παρασταθῶ καὶ θὰ σὲ κάμω
 νὰ προχωρᾶς καὶ θὰ παρακινῶ σε
 μὲ σύριγμα σὰ σκύλο σαλαγώντας.
 Ἐμπρός, σιγὰ στὸ τρίστρατο περπάτα,
 κέγὼ παραστεκούμενος κοντά σου
 θὰ σοῦ καλοδηγῶ τὰ βήματά σου.

4. ΣΤΑΣΙΜΟ Α΄.

ΧΟΡΟΣ

Ἐξακολουθεῖ τὸ κυνήγι ποῦχε διακοπεῖ.

Ἄχα, οὔχα, ψῖ, ψῖ, ψῖ!

ΣΙΛΗΝΟΣ

Στοὺς χορευτάδες σκορπισμένους.

Ἐ, τί φκιάνεις; λέγε ἐσύ. 170
 Τὸν καιρό σου τί τὸν χάνεις
 νὰ ζαρώνεις, νὰ γκρινιάζεις
 καὶ λοξὰ νὰ μὴν κοιτάζεις;
 Λέγε, πρῶτε ἐσύ, τί κάνεις;

ΕΝΑΣ ΧΟΡΕΥΤΗΣ

Ἀκολουθώντας προσεχτικὰ ἓνα καινούργιο ἀχνάρι:

Σ' ἔχω πιάσει, σ' ἔχω πιάσει,
 ἀπὸ δῶθε ἔχεις περάσει. 175

Κυνηγᾷ τὰχνάρια του, μὲ τὴ μύτη του πρὸς τὴ γῆ
 καὶ γίνεται ἄφαντος.

ΣΙΛΗΝΟΣ ΚΑΙ ΧΟΡΟΣ

Σ' ἓνα δεύτερο ἀχναρολάτη.

Κέσὺ ὁ δεύτερος τί κάνεις;
 Δράκη, Γράπη..... Οὐριά, Οὐριά,
 ἄδικα τὸν κόπο χάνεις
 πῆρες ἄσκημη πορεία:
 μέθυσες καὶ δὲ γνωρίζεις 180
 ποῦ τραβᾶς καὶ ποῦ γυρίζεις.....
 Για σταμάτα τὸ ποδάρι,
 βλέπω ἓνα καινούργιο ἀχνάρι....
 —Στράτη, Στράτη, γιὰ ἔλα δῶ!
 μὰ τί φκιάνεις; νὰ σε ἰδῶ.
 ἐδῶ μέσα τώρα κοίτα,
 τις γελάδες ἐδῶ ζήτα. 185
 —Ἐ Κροκία, τί ἀπορεῖς;
 τί καλὸ σημεῖο θεωρεῖς;
 —Κι ὁ καλὸς μας Τρέχης πάλι
 πάει μὲ προσοχὴ μεγάλη.
 Σύρε στὸν τορὸ κοντά,
 γιὰ νὰ σ' ἔχω στὰ πιστά. 190

Σ' ἓναν ἄλλο Σάτυρο πού ξεμάκρυνε πολύ.

Πωπωπῶ! σὰ θὰ πηγαίνεις,
 βρομερέ, μακρυὰ ἀπὸ δῶ,

βέβαια ἐλεύτερος θὰ γένεις,
θᾶβρεις ὅμως τὸ χαμό.

Πρόσεχε νάκολουθήσεις
καὶ νὰ μὴν παραστρατήσεις.

Τρέχα ἔμπρός, ἔμπτα μὲ βιάση,
κῆχουμε τὸν κλέφτη πιάσει.

195

Καινούργιος ἀχὸς τῆς λύρας. Ὅλοι σταματοῦν, ἀκόμα μιὰ φορά.
Ὁ Σιληνὸς μένει κατάπληχτος.

5. ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ Β΄.

ΚΟΥΡΥΦΑΙΟΣ

Πατέρα, τί σωπαίνεις; Τὴν ἀλήθεια
δὲ σοῦ εἴπαμε; Κουφάθης; Δὲν ἀκοῦς;

ΣΙΛΗΝΟΣ

Ἄνήσυχος.

Σώπα.

ΚΟΥΡΥΦΑΙΟΣ

Τί εἶναι;

ΣΙΛΗΝΟΣ

Δὲ μένω.

ΚΟΥΡΥΦΑΙΟΣ

Μεῖνε, ἂν θέλεις.

ΣΙΛΗΝΟΣ

Ὅχι, ἀλλὰ ἐσὺ μονάχος σου ὅπου θέλεις
ψάχνε κι ἀχναρολόγα, γίνε πλούσιος
μὲ τίς γελάδες καὶ μὲ τὸ χρυσάφι·
ὅσο γιὰ ἔμὲ πρέπει νὰ φύγω ἀμέσως.

200

ΚΟΥΡΥΦΑΙΟΣ

Μὰ δὲ σ' ἀφήνω νὰ μοῦ ξεμακρύνεις,
μῆτε νάποξεφύγεις ἀπ' τὸν κόπο,
προτοῦ νὰ καταλάβουμε καλὰ
ποιός εἶν' ἐδῶ κρυμμένος στὴ σπηλιά.

205

* Σώπα ἐσὺ κι ἄς μὴ σε μέλει,
τοῦ σπιτιοῦ σου ὄλα τὰ μέλη
μετὰ σένα τὰ προσμένει
μιὰ ζωὴ χαριτωμένη. *

210

Ὁ Σιληνὸς θέλει νὰ φύγει. Ὁ χορὸς ἀρχίζει νὰ νιχνεύει. Μπροστὰ
στὴ θύρα τῆς σπηλιάς σταματᾷ.

ΚΟΥΡΥΦΑΙΟΣ

Δὲ θὰ βρεθεῖ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ κλέφτης.
Ὅμως ἐγὼ θὰ κάμω τώρα κρότο
μὲ χτύπους χάμω, νὰ τὸν ἀναγκάσω,
γοργὰ πηδώντας καὶ κλωτσοπατώντας,
νάκούσει, καὶ θεόκουφος ἂν εἶναι.

Οἱ Σάτυροι χορεύουν τὸν Σίκιννυ: χτυποῦν στὴ θύρα καὶ κά-
νουν μιὰ ταραχὴ ξεκουφαντικὴ. Ἄξαφνα ἡ θύρα τῆς σπηλιάς
ἀνοίγει καὶ παρουσιάζεται ἡρεμὴ ἡ Νεράϊδα (νύμφη) Κυλλήνη.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Γιατί ἤρθετε, θεριά, μὲ βοή τόσο
γοργὰ σὲ τοῦτο τὸ λαγκαδοβούνι,
ἀνάμεσα στὰ δάση καὶ στὰ γρίμια;
Τί πράγματα εἶν' αὐτά; Τί ἔχεις ἀλλάξει
τοὺς κόπους ὅπου πρόσφερνες ὡς τώρα
τάφεντη σου καὶ τὸν εὐχαριστοῦσες,
ποῦ αὐτὸς φορώντας δέρμ' ἀπὸ ἐλαφάκι,

215

κῆχοντας θύρσο ἀνάλαφρο στὰ χέρια,
μὲ βακχικὲς φωνὲς ἀκολουθοῦσε
τὸ Βάκχο καὶ μαζί οἱ συγγένισσές του
Νεραΐδες καὶ παιδιῶν μεγάλο πλῆθος;
Μὰ τώρα αὐτὸ τὸ πρᾶμα δὲν τὸ νοιάδω.
Ποῦ σᾶς ἀμπώχνουν οἱ καινούργιες τρέλες,
καὶ ποῦ στρεφογυρίζουν τὰ μυαλά σας;
Γιατί ἄκουσα παράξενο ἕναν κρότο
καὶ σφύριγμα μαζί μ' αὐτόν, παρόμοιο
καθὼς τῶν κυνηγῶν σὰν καταφάνουν
τάγριμι στὴ φωλιά μὲ τὰ μικρά του.

220

225

Τὸ κείμενο τῶν παρακάτω 10 στίχων (227-236) ἔχει πολλὰ χάσματα.

* Ἄκουσα καὶ ξεφωνητὰ γιὰ κλέφτες
Ἄκουσα διαλαλήματα μεγάλα,
χτύπους στὴ θύρα καὶ κλωτσίεσ ἀντάμα,

230

πού ανάκατα ὄλα μοῦρθαν στή γωνιά μου.
Καί σ' ὅποια ἄλλη περίστασιν ἀκόμα
τέτοιες τρελοφωνές ἀκούοντάς σας
θ' ἄλεγα πῶς δὲν εἶστε στὰ σωστά σας.
Ἐπὶ Νεράϊδα ἀθῶα τί ζητᾶτε;
Δὲ φταίει αὐτὴ καὶ στὸ καλὸ νὰ πᾶτε.*

ΧΟΡΟΣ ΣΑΤΥΡΩΝ

Στροφή.

Λυγερὴ Νεράϊδα, πᾶψε
τὴν ὀργή σου τὴν κακὴ:
ἐγὼ δὲν ἤρθα νὰ σοῦ φέρω
μάλωμα καὶ ταραχή,
μήτε ἀμάχην ἐχτρική.
Κι οὔτε λόγος ἀπὸ μένα
μ' ἔχτρα καὶ κακὴ καρδιά
θ' ἀκουστεῖ ποτὲ γιὰ σένα.
Μὴ μοῦ ρίχνεις ἀδικιά,
μόνον πὲς μου πραϊκά
τὸ τί γίνεται ἐδῶ πέρα:
Ποιὸς ἀφῆκε νάκουστεῖ
μὲς σ' αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς τόπους
ἀποκάτω ἀπὸ τὴ γῆ
θαυμαστὴ φωνὴ θεϊκή;

ΚΥΛΛΗΝΗ

Αὐτὰ εἶναι μαλακώτερα ἀπὸ κείνους
τοὺς ἄγριους τρόπους πῶχαις δεῖξει τώρα,
κῆτσι μπορεῖς καλύτερα νὰ μάθεις,
παρὰ μὲ τὴν κραυγὴ κι ἀγριωμάρα
πῶδειχνες σὲ Νεράϊδα φοβητσάρα.
Γιατὶ σ' ἐμένα διόλου δὲν ἀρέσει
νὰ στήνω, ὅταν μιλῶ, λογομαχία.
Ἐλα λοιπὸν καὶ πὲς μου μὲ ἡσυχία
τί πρᾶμα θέλεις ἀπὸ μὲ νὰ μάθεις.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Βασίλισσα κι ἀφέντρα αὐτῶν τῶν τόπων,
Κυλλήνη, τὸ γιατί ἤρθα ἐγὼ ἐδῶ πέρα

235

240

245

250

θὰ σοῦ τὸ πῶ κατόπι· ἐσύ ὁμως πὲς μου,
αὐτὴ ἢ φωνὴ ποιὰ νᾶναι πού ὁμιλεῖ,
καὶ ποιός ἄπ' τοὺς ἀνθρώπους τὴ λαλεῖ;

255

ΚΥΛΛΗΝΗ

Πρέπει καλὰ νὰ μάθεται ἔσεις πρῶτα
πῶς ἂν θὰ φανερώσετε τὸ λόγο
πού θὰ σᾶς πῶ, θὲ νὰ τιμωρηθεῖτε.
Γιατὶ στῶν θεῶν τίς κατοικίες μένει
τὸ πρᾶμα μυστικόν, γιὰ νὰ μὴ φτάσει
σταῦτιά τῆς θεᾶς Ἡρας. Ποῦρθε ὁ Δίας
μὲς στὴν κρυφὴ σπηλιὰ τῆς Ἀτλαντίδας
κῆπραξε ὅσα βουλήθηκε σ' ἐκείνη...
χωρὶς νὰ ξέρει ἢ λυγερὴ θεὰ Ἡρα.
Σ' αὐτὸ τὸ σπήλιο ἕνα παιδί φυτεύει,
πού ἐγὼ στὰ χέρια μου ἀναθρέφω τώρα·
γιατὶ μ' ἀρρώστια ἢ μάνα του παλεύει.
Καὶ γιὰ νὰ φάει, νὰ πιεῖ καὶ νὰ ἡσυχάσει
τὸ νήπιο, πλάι στὰ σπάργανά του μένω
καὶ πάντα ἐγὼ φροντίζω νύχτα μέρα
γι' αὐτὰ πού θέλει ἕνα παιδί στὴν κούνια.
Κι αὐτὸ τὴν κάθε μέρα πάντα ἀξάινει
σὲ τρόπο πού θαυμάζω καὶ τρομάζω:
Δὲν εἶναι μέρες ἕξι πού ἐγεννήθη
καὶ μὲ τὰ παιδικὰ του πόδια στέκει,
σὰ νιὸς καὶ παλληκάρι στὴν ἀκμὴ του,
κι ἄπαυστα μεγαλώνει ἢ βλάστησή του.
Τέτοιο παιδί σκεπάζει αὐτὴ ἢ κρυψώνα.
Μένει κρυφτὸ γιατί ὁ γονιὸς του θέλει.
Ἵσο γιὰ τὴ φωνὴ τὴ βρονταχοῦσα,
πού ἀθώρητη μιὰ μηχανὴ τὴ βγάξει,
κῆσὺν θαυμάζεις τόσο ἀκούοντάς την,
σὰ μὲ ρωτᾶς σοῦ λέω, πῶς μοναχὸ του
μιὰ μέρα τὸ παιδάκι τὴ σοφίστη
ἀπὸ ἕνα καύκαλο ἀνασκελωμένο.
Τέτοιο ἕνα ἀγγεῖο ἀπὸ ψόφιο ἀγρίμι βρῆκε,
πού μ' ἀναγαλλιασμὸ εἶναι ὄλο γεμάτο
καὶ τὸ παιδί τὸ κρούει στὴ γῆ ἀποκάτω.

260

265

270

275

280

ΧΟΡΟΣ

Ἀντιστροφή.

Στους ὄχτῳ κατασπαραγμένους στίχους τῆς ἀντιστροφῆς οἱ Σάτυροι ἀποροῦν καὶ λέν ὅτι δὲν πιστεύουν πῶς μιὰ τέτοια φωνὴ βγήκε ἀπὸ ἓνα ψοφίμι :

* Ἀνεκδήγητο εἶπες πρᾶμα:

νὰ πιστέψω δὲ μπορῶ

πῶς ἓνα μικρὸ παιδάκι,

ἕξι μοναχὰ ἡμερῶ,

εἶναι τόσο τρομερό.

Δὲ μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω

πῶς μιὰ τέτοια θεία φωνή

ἀπὸ καύκαλο ἑνὸς ζῶου,

ψόφιου, δίχως τὴν πνοή,

γίγεται ποτὲ νὰ βγεῖ.

Δὲν πιστεύω, δὲν πιστεύω·

δὲ λὲς πράματα σωστά.

Πῶς μπορεῖ γιὰ νὰ λαλήσει

τὸ ψοφίμι μιὰ φορὰ;

Παραμῦθια λὲς, κυρά.*

285

290

ΚΥΛΛΗΝΗ

* Ἀπιστος μὴν εἶσαι κι ἄκου μιᾶς θεᾶς τὰ γλυκὰ λόγια.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Πῶς μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω πῶς λαλεῖ ἔτσι ἓνα ψοφίμι;

ΚΥΛΛΗΝΗ

Πίστεψε· ἄφωνο ἦταν ζώντας, πῆρε ὁμως φωνὴ ψοφώντας.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Τί λογιῆς θωριά εἶχε τάχα; μακρουλό, γρυπὸ ἢ κοντὸ ἦταν;

ΚΥΛΛΗΝΗ

Ναί, κοντὸ ἦταν, σὰν τσουκάλι· δέρμα παρδαλὸ μὲ ζᾶρες. 295

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Τί νὰ πῶ πῶς ἦταν τάχα; ἦταν λιόπαρδος ἢ γάτος;

ΚΥΛΛΗΝΗ

Καμιὰ σχέση, γιὰτ' αὐτὸ εἶναι στρόγγυλο, κοντοσκελᾶτο.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Μὲ κουνάβι δὲν ὁμοιάζει; μὲ καβούρι δὲν ταιριάζει;

ΚΥΛΛΗΝΗ

Τέτοιο πρᾶμα αὐτὸ δὲν εἶναι· μ' ἄλλο τίποτε ὁμοιάσέ το.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Μήπως εἶναι σὰν τῆς Αἴτνας μὲ τὰ κέρατα σκαθάρι;

300

ΚΥΛΛΗΝΗ

Τώρα κόντεψες· μὲ τέτοιο προσομοιάζει αὐτὸ τᾶγρίμι.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Μὰ ποιὸ μέρος του φωνάζει; τάπομέσα γιὰ τᾶπόξω;

ΚΥΛΛΗΝΗ

* Μέσα ἀπὸ τὸ καύκαλό του·* τῶν στρειδιῶν βουνήσιο ἀδέρφι.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Πῶς τὸνοματίζεις; Πές μας ὅσα πιὸ πολλὰ γνωρίζεις.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Τὸ παιδί τὴ λέει χελώνα, τὸ λαλούμενο ὁμως λύρα.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

* Πές μου πῶς εἶναι φκιασμένο τὸ λαλούμενο τὸ πρᾶμα;* 305

ΚΥΛΛΗΝΗ

Σὲ δέκα στίχους (306–316), ποὺ μόνον λίγες κομματιασμένες συλλαβὲς σώζονται στὸν κάθε στίχο, ἡ Κυλλήνη περιγράφει τὴν κατασκευὴ τῆς λύρας.

Γιατρικὸ τῆς λύρας του εἶναι καὶ τρανὴ παρηγοριά του, κι ὅταν λέει κἀνα τραγούδι, σύμφωνα μὲ τῶν χορδῶν τῆς τὴν ἀντήχηση, τὸν πιάνει τότε τρέλα ἀπ' τὴ χαρὰ του· γιὰτὶ τὸν ἐνθουσιάζει ἢ παρδαλὴ φωνὴ τῆς λύρας.

* Ἐτσι ἀπὸνα ψόφιο ἄγρίμι τὸ παιδί φωνὴ ἔσοφιστη. 320

* Ἀκούεται αὐτὴ τὴ φορὰ καθαρὰ ὁ Ἔρμης ποὺ παίζει τὴ λύρα.

ΧΟΡΟΣ

Στροφή.

Ἄντηχῆ σ' αὐτὸν τὸν τόπο
λυγερῆ φωνῆ, κυρά,
ὅπου ἀνθοῦν στή μουσική της
γύρω ὀράματα λαμπρά.

Κι ὁμως τὸ συμπέρασμά μου
πῶχω φτάσει θὰ σοῦ πῶ,
—μάθε το καλά, κυρά μου,
καὶ μὴ μ' ὀργιστεῖς γι' αὐτό.

325

Ὅποιος θεὸς ἐμηχανεύτη
τέτοια, αὐτὸν καὶ μοναχὰ
τὸν θαρροῦμε ἐμεῖς γιὰ κλέφτη.
Μὴ θυμώσεις μου, κυρά.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Τί λόγια λές; καὶ ποιά κλεψιά ἀναπιάνεις;

330

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Δὲ θέλω, θεά μου, ἐγὼ νὰ σὲ ζαλίσω.

ΚΥΛΗΝΗ

Τὸ γιὸ τοῦ Δία κλέφτη λές ἀλήθεια;

Ἄκολουθοῦν δέκα πάνω κάτω στίχοι κουτσουρεμένοι, πού λείπει τὸ πρῶτο ἡμιστίχιό τους. Σ' αὐτοὺς ὁ χορός—μ' ὅλες τίς ἐναντιώσεις τῆς Κυλλήνης—ἐπιμένει πῶς αὐτὸς λείπει τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλ. τὸ δέρμα μὲ τὸ ὅποιο ὁ Ἐρμῆς κατασκεύασε τὴ λύρα του εἶναι παρμένο ἀπὸ τίς γελάδες τοῦ Ἀπόλλωνα :

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

* Γι' αὐτὸ δὲν ἔχω δισταγμὸ κανένα.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Δὲν τὸ πιστεύει αὐτὸ πού λές κανέννας.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Λέω τὴν ἀλήθεια καὶ καλά τὸ ξέρω 335

πῶς ἔφκιασε τὴ λύρα του ἀπὸ δέρμα
τῶν γελαδιῶν τοῦ Φοίβου πῶχει κλέψει*..... 340

ΚΥΛΛΗΝΗ

Κατάλαβα πῶς γιὰ μωρῆ μὲ πῆρες
καὶ χασκαρίζεις κέτσι δίχως λόγο 345

γελάς μ' ἐμένα, μόνο γιὰ νὰ παίξεις.
Ἐσὺ λοιπὸν στὸ ἐξῆς, ὅσο γιὰ μένα,
χαρούμενος καὶ καλοκαρδισμένος,
ἂν ἔχεις κάποιον κέρδος ἢ σοῦ ἀρέσει,
εὐφραίνου καὶ χαχάνιζε ὅπως θέλεις·
ἀλλὰ τὸ γιὸ τοῦ Δία μὴν περιπαίζεις
μ' ἐλευθεροστομιὰ κατηγορώντας
καινούργιο πλάσμα μὲ καινούργια λόγια. 350

Γιατὶ μήτ' ἀπὸ τὸν πατέρα του ἦταν
κλέφτης αὐτός, μηδὲ κι ἀπὸ τὸ γένος
τῆς μάνας του ἢ κλεψιά κρατοῦσε. Ἄν ὁμως
ὑπάρχει κάποιον κλέψιμο, ἀναζήτη
τὸν κλέφτη στοὺς φτωχοὺς καὶ πεινασμένους.
Ἐδῶ ὁμως τοῦτου δὲν πεινᾷ τὸ σπίτι. 355

Κοίταξε τὴ γενιά του, κακολόγη
ὅποιον ταιριάζει· αὐτὸν ὁμως δὲν πρέπει.
Μὰ πάντα ἐσὺ παιδι εἶσαι· ἂν κι ἄντρας νέος
κι ἀνθίζει στὸ πηγούνι σου τὸ γένιο,
ἀπολαβαίνεις ἀγαλλίαση ὁμως
μέσα στὰ γαῖδουράγκαθα σὰν τράγος.
Πάψε λοιπὸν νὰ εὐφραίνεις δίχως σκέψη
τὸ φαλακρὸ σου καὶ γυμνὸ κεφάλι.
Δὲν ξέρεις, ὁ μωρός πού χασκαρίζει 360

στάνότητα καὶ γελοῖα, αὐτὸν τὸν κάνουν
οἱ θεοὶ νὰ κλαίει κατόπι; Ἐγὼ τὸ λέγω.

ΧΟΡΟΣ

Ἄντιστροφή.

Στριφογύριζε τὰ λόγια,
καὶ μπορεῖς νὰ βρεῖς λοιπὸν
ὅποια πρόφραση κι ἂν θέλεις
ἀπαλλαχτική γι' αὐτόν.
Δὲ μὲ καταπεῖθεις ὁμως 365

πῶς τὴ μηχανή του αὐτῆ
τὴ δερματοκολλημένην
ἔχει φκιάσει ἀπὸ πετσι
βοδιῶν ἄλλων πῶχει κλέψει
κι ὄχι τοῦ Λοξία, κυρά.
Ἄπ' αὐτὸν τὸ δρόμο ἐμένα
δὲ μὲ βγάζεις μιὰ φορά.

Λείπουν τέσσερες στίχοι. Στοὺς δύο κατασυντριμμένους πού ἀκολου-
θοῦν κι ὁ κορυφαῖος κὴ Κυλλήνη φαίνεται ὅτι ἐπιμένουν στὴ γνώμη
τους:

Ἰχνευταὶ Σάτυροι

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

* Ὁ Δίας μισεῖ βέβαια τοὺς κλέφτες.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Κλέφτης δὲν εἶναι τὸ παιδί τοῦ Δία. *

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Ἄν ἔργα κακὰ πράττει κακὸς εἶναι.

375

ΚΥΛΛΗΝΗ

Νὰ μὴν κακολογᾷς τὸ γιό τοῦ Δία.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Ἄν εἶναι ἀλήθεια, πρέπει νὰ τὰ λέγω.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Νὰ μὴν τὰ ξαναπείς αὐτὰ πού ἀκούγω.

378

Λεῖπουν ὀχτὼ στίχοι.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Ποῦ βόσκουν τίς γελάδες τέλος πάντων;

387

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Τίς πλειότερες πιὰ τώρα ἐδῶ τίς ἔχεις.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Τί λές, ὦ διαστραμμένε, ποιός τίς ἔχει;

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Τίς ἔχει τὸ παιδί ποῦναι ἐδῶ μέσα.

390

ΚΥΛΛΗΝΗ

Πᾶψε τὸ γιό τοῦ Δία νὰ κατακρένεις.

ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ

Θὰ πάψω ἂν κάποιος βγάλει τίς γελάδες.

ΚΥΛΛΗΝΗ

Μὲ πνίγεις πιὰ κέσῦ μὲ τίς γελάδες.

Ἡ συνέχεια τοῦ χαριτωμένου τούτου σατυρικοῦ δράματος εἶναι χαμένη, ἔξον ἀπὸ μερικά γράμματα. Τὰ συντρίμματα τῆς XVII στήλης τοῦ παπύρου (Ιού Ιού, ὦ Λοξία, τῶν βοῶν, μισθός, ἔλευθερο....) μᾶς δίνουν νὰ καταλάβουμε πῶς ὁ Σίληνος κι ὁ χορὸς ἐφώναζαν τὸ θεὸ Ἀπόλλωνα καὶ τὸν ἐβραβίωναν πῶς βρέθηκαν οἱ γελάδες του καὶ πῶς ὁ θεὸς τοὺς ἔδωκε τὴν ἀνταμοιβή πού τοὺς εἶχε τάξει, δηλ. τὸ χρυσάφι καὶ τὴ λευτεριά τους.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

1. Ὁ Ἀπόλλωνας ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς 12 μεγάλους θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου, γιὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητώς. Εἶχε διάφορες ιδιότητες κῆταν πολυδύναμος. Ἦταν θεὸς τοῦ φωτός (Φοῖβος, Λύκιος), τῆς μαντικῆς (Πύθιος, Λοξίας), τῆς μουσικῆς (Κιθαρωδός), κάθε ὥραίου κι ἀρχηγὸς τῶν Μουσῶν (Μουσηγέτης), θεραπευτῆς (Παιῶν ἢ Παιάν, Ἀκέσιος), προστατῆς τῶν κοπαδιῶν καὶ τῶν βοσκῶν (Νόμιος, Ποίμνιος, Ἐπιμήλιος) κττ.

35. **Βουνοῦ παιδί, Νεραΐδας γέννα** (Νυμφογεννήτου γένους). Ἐννοεῖ Σατύρους (ἰδὲ σ. 7). Τὸ ὄνομα *Νεραΐδα*, τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἂν καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀρχαίων χαριτωμένων θαλασσιῶν Νυμφῶν *Νηρηίδων* (θυγατέρων τοῦ θαλασσινοῦ θεοῦ Νηρέα), ἔχει γενικώτερη σημασία καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀρχαῖο γενικὸ ὄνομα τῶν *Νυμφῶν*: Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα *Νύμφη* τὸ μεταφράζουμε μὲ τὸ *Νεραΐδα*.

Οἱ Νύφες (*αἱ Νύμφαι*) τῶν ἀρχαίων ἦταν κατώτερες θεότητες, πανέμορφες καὶ χαριτωμένες, πού προσωποποιοῦσαν καὶ προστάτευαν τὰ νερά (Ναϊάδες, Κρηναῖαι, Πηγαῖαι), τὰ βουνὰ (Ὀρειάδες, Ὀρεσιτιάδες), τὰ δέντρα καὶ τὰ δάση (Δρυάδες, Ἀμαδρυάδες, Μελιάδες) κττ. Τὴν κατοικία τους εἶχαν συνήθως στὶς σπηλιές. Ἀνάλογα πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἔχουμε κήμεῖς *Νεραΐδες βουνήσιες* καὶ *Νεραΐδες θαλασσινές*. Τέτοιες δοξασιές ἔχουν ὅλοι οἱ λαοί. Οἱ Νύφες ἔσμιγαν καὶ μὲ θεοὺς καὶ μὲ θνητοὺς. Οἱ *Σάτυροι* θεωρῶνταν παιδιὰ τοῦ Σίληνου καὶ τῶν Νυμφῶν (σελ. 8).

Γιὰ τίς *Νεραΐδες* ἢ *Ξωτινές* (στὴν Ἡπειρο τίς λέν: *Ξωθινές* καὶ *Ξωθιές*) σχετικὰ πρὸς τίς ἀρχαῖες Νύμφες καὶ Νηρηίδες ἔγραψε ὁ ἀσίδιμος Ν. Γ. Πολίτης στὴ *Νεοελληνικὴ Μυθολογία* του, Ἀθήναι, 1871, σ. 81-126, στὸ *Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον*, τ. Ε', Ἀθήναι, 1920, σ. 18-32 (τὰ ὀνόματα τῶν Νεραΐδων) καὶ στὰ *Λαογραφικὰ Σύμμεικτα*, τ. Α', Ἀθήναι, 1920, σ. 63-65 (ἀρπαγὴ πέπλου αὐτῶν) καὶ τ. Γ' (1931) σ. 39 (Νεραΐδες βουνήσιες καὶ θαλασσινές) καὶ 56, 59 (Νύμφαι). Ἐπειτα συνοπτικὰ κι ὁ Στ. Κυριακίδης στὴν *Ἑλληνικὴ Λαογραφία* του, Ἀθήναι, 1923, τ. Α' σ. 184 (Νεραΐδες) καὶ στὸ Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸ τοῦ Ἐλευθερουδάκη καὶ τῆς Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείας.

35. Τὸ ἴδιο οἱ ἄντρες τοῦ χοροῦ, στὸν *Αἴαντα* τοῦ Σοφοκλή, στ. 879 κ. ἔ., γυρεύοντας ἔξω ἀπὸ τὴν Τροία γιὰ τὸν ἀφέντη τους, ρωτοῦν νὰ μάθουν ἂν τὸν εἶδε κανένας ψαράς, ἢ καμιά θεὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἢ κανένα ποτάμι πού χύνεται στὸ Βόσπορο.

45. 'Ο Σιληνός ἐδῶ ἔχει τὸ νοῦ του στὸ συμφέρον του, ὅπως τὰ κατώτερα πρόσωπα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Τὸ κατατεθειμένον χρυσάφι—μ' ὄλον τὸν ἀναχρονισμό του—θὰ ἦταν χρυσὰ νομίσματα, πού θὰ τὰ μοιράζονταν μὲ τὰ παιδιά του. Πρβλ. στίχ. 51,70 κ. ἐ., 155 κ.ἐ.

57. **Ελεύτερος.** Αὐτῆς τῆς ἐλευτεριάς ὑπαινιγμός γίνεται καὶ στοὺς στίχ. 69, 158 κ. ἐ. Εἶναι λοιπὸν ὁ Σιληνός καὶ τὰ παιδιά του σκλάβοι—ἀλλὰ ποιός εἶναι ὁ ἀφέντης των; Τὸ πρᾶμα φαίνεται σκοτεινόν. Κοντὰ στὸ νοῦ ὁμως, ἀφοῦ ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας τοὺς ὑπόσχεται τὴν ἐλευτερίαν, θὰ παραδεχτοῦμε ὅτι ὁ Σιληνός καὶ οἱ Σάτυροι εἶναι σκλάβοι τοῦ Ἀπόλλωνα. Στὸν *Κύκλωπα* τοῦ Εὐριπίδη αὐτοὶ εἶναι σκλάβοι τοῦ Κύκλωπα Πολύφημου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι στὸ σατυρικὸ δρᾶμα ὁ χορὸς ἦταν σκλάβος ἐνὸς ἀπὸ τὰ πρωτεῦντα πρόσωπα τοῦ δράματος. Κι αὐτὸ ἦταν ἕνα ἐπινόημα κατάλληλον νὰ ἐξηγήσει τὴ συμμετοχὴ του στὸ δρᾶμα. Στὸ τέλος τοῦ δράματος, καὶ τοῦ *Κύκλωπα* καὶ τῶν *Ἰχθυῶν*, ἀφήνονται οἱ Σάτυροι ἐλεύτεροι (Masguera).

73. **Ἄγγελε ὁδήγέ μου.** Ἔτσι μεταφράσαμε τὸ «Δαίμον ἰθυστήριε» τοῦ κειμένου.

104. Πρβ. τοῦ Σοφοκλῆ τὸν Αἴαντα, στ. 5: «κυνηγετοῦντα καὶ μετροῦμενον ἴχνη τὰ κείνου νεοχάρακτα».

115. Τὸ ἴδιο καὶ στὸν «Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν», στ. 73 κ.ἐ.

148. Ἔτσι καὶ στὸν *Κύκλωπα* τοῦ Εὐριπίδη, 2 κ.ἐ., ὁ Σιληνός καυχίεται γιὰ κατορθώματα τῆς νιότητος του, μεγαλοποιώντας τὴν τόλμη του.

188. **Τρέ(χis).** Τὰ ἀμφίβαλα αὐτὰ ὀνόματα τῶν σκύλων τὰ πρότεινε ὁ Robert. Αὐτὸς ὑποθέτει πῶς ὁ Σιληνός, ὅπως τὸ εἶπε ὁ ἴδιος στὸ στίχο 168, στέκει κοντὰ στὰ παιδιά του πού τὰ ρωτᾷ καθένα χωριστὰ καὶ τὰ παρακινεῖ στὸ ἔργο ἐνῶ ἀχναροσκοποῦν. Αὐτὲς οἱ παρακινήσεις καὶ σήμερα γίνονται ὅπως καὶ στοὺς ἀρχαίους. (Πρβ. Ζενοφ. Κυνηγ. VI, 17 κ. ἐ.) Οἱ φωνές αὐτὲς ἦταν κείναι σύντομες, ἀλλὰ στὸ θέατρο μπορεῖ νὰ τις μακρύνει κανένας γιὰ νὰ γίνουν εὐχαριστότερες. Στὸν Ζενοφῶντα (Κυνηγ. VII, 5) βλέπουμε σύσταση νὰ δίνονται στὰ σκυλιὰ ὀνόματα σύντομα (βραχέα) κεύκολοφώναχτα (εὐανάκλητα). Κανένα τρισύλλαβον ὄνομα δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ στὸν κατάλογόν τους (Masguera).

215. **Κυλλήνη.** Τὸ ὄνομα τῆς νύμφης δὲν διατηρήθηκε στὸ περιθώριον τοῦ παπύρου, ἀλλὰ ἀποκαταστάθηκε πολὺ σωστὰ ἀπὸ τὸ στ. 252 πού βρίσκεται στὸ κείμενον.

218. **Ἀφέντη.** Ὁ ἀφέντης αὐτός, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, σημ. στ. 57, εἶναι ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας. Ἐδῶ ὁ θεὸς ἀποτελεῖ μέρος τοῦ θιάσου τοῦ Διονύσου καὶ φυσικὰ ἔχει τὴ *νεβρίδα* (ἐλαφόδερμα) καὶ τὸν *θύρσον*. Καὶ στὸν Αἰσχύλον (*Ἀπόσπ.* 341) ὁ Ἀπόλλωνας εἶναι στεφανωμένος μὲ δάφνη κι ὁ ποιητὴς, ὅπως κάνει κι ὁ Εὐριπίδης (*Ἀπόσπ.* 477), τὸν συγχέει μὲ τὸ Βάκχο. Μένει τώρα ὁ στίχ. 222 «σὺν ἐγγόνιοις, νύμφαισι

καὶ παίδων (*ποδῶν* ὁ πάπυρος) ὄχλων», τοῦ ὁποῖου τὸ νόημα δὲν εἶναι καθαρὸ. Ὁ Pearson προτείνει νὰ ἐπεκτείνουμε τὸ νόημα τοῦ ἐπιθέτου *νυμφηγέτης* καὶ νὰ πάρουμε τὸν Ἀπόλλωνα ὡς πατέρα τῶν Νυμφῶν. Ἡ ἐρμηνεία ὁμως αὕτη εἶναι πολὺ τολμηρὴ. Ὁ Terzaghi ἀποδίδει αὐτὴν τὴν πατρότητα στὸ Διόνυσον. Ὅπως κι ἂν εἶναι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὸ Σιληνόν, ὁ ὁποῖος παντοῦ (στ. 69, 163, 197) εἶναι ὁ πατέρας τῶν Σατύρων, κι ὄχι ὁ ἀφέντης των (Masguera).

220. **Ὁ θύρσος** ἦταν ραβδί στεφανωμένον μὲ κισσὸ καὶ κληματόφυλλα, ποῦχε στὴν κορφή ἕνα κουκουναρί (κῶνον). Τὸν κρατοῦσαν οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Βάκχου (ὁ Σιληνός, οἱ Σάτυροι, οἱ Βάκχες ἢ Βακχίδες) (θυρσοφόροι). Πρβλ. καὶ Εὐριπ. *Κύκλωπά* μου, σημ. στ. 64.

260. **Ἥρα.** Θεά. Εἶναι ἡ νόμιμη γυναῖκα τοῦ Διός.

261. **Ἀτλαντίδα.** Εἶναι ἡ νύμφη Μαῖα, θυγατέρα τοῦ Ἀτλαντα (γιὸ τῆς νύμφης Ὠκεανίδας). Ἡ Μαῖα γέννησε τὸν Ἑρμῆ ἀπὸ τὸν Δία. Ἄξιον παρατήρητη ἡ ψυχρὴ ἐδιαφορία μὲ τὴν ὁποία διηγεῖται ἡ Κυλλήνη, γιὰ νὰ μὴ προκαλέσει τὰ πονηρὰ χαμόγελα τῶν Σατύρων (Masguera).

275. Τὴν πρόωρη ἀνάπτυξη τοῦ Ἑρμῆ καὶ τὶς κλεψιῆς του παίρνει ὡς θέμα ἐνὸς χορικοῦ του στὸν δευτέρου Φάουστ ὁ Γκαίτε (Ἰδὲ *Ἑλένη* τοῦ δευτέρου Φάουστ τοῦ Γκαίτε, κατὰ μετάφραση Θρ. Σταύρου, Ἀθήνα, 1925, σελ. 77). Πρβλ. καὶ *Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν*, στ. 17 κ.ἐ.

300. **Σκαθάρι τῆς Αἴτνας.** Οἱ *κάνθαροι* ἢ *σακαβαῖοι* τῆς Αἴτνας (τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σικελίας) ἦταν φημισμένοι γιὰ τὸ μέγεθός των. Ἀναφέρει κι ὁ *Ἀριστοφάνης* στὴν *Εἰρήνη* του, στίχ. 73, «Αἴτναϊον μέγιστον κάνθαρον» κι ὁ *Σοφοκλῆς*, σ' *Ἀπόσπασμα* 165.

307 κ. ἐ. Γιὰ τὴν περιγραφή τῆς λύρας πρβλ. τὸν «Ὀμηρικὸν Ἕμνον εἰς Ἑρμῆν» στ. 47 κ.ἐ. Ἰδὲ καὶ τὰ Ἑγκυκλοπαιδικὰ κι ἀρχαιολογικὰ Λεξικά μας καὶ τὸ σύντομον κι ἀξιόλογον βιβλίον τοῦ Théod. Reinach, *La Musique grecque*, Col. Payot, Paris, 1926, σ. 117 κ. ἐ.

367. **Δοξίας.** Ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας, γιὰτὶ ἔδινε λοξοὺς χρησμούς (Ἰδὲ σημ. 1).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΧΝΕΥΤΩΝ

Γενική βιβλιογραφία τῶν δραμάτων τοῦ Σοφοκλῆ δημοσιεύσαμε στὴ μετάφρασή μας τῆς Ἀντιγόνης, ἔκδ. Β', Ἀθήνα, 1932 σελ. 109—117. Σημειώνομε ξεχωριστὰ τις κυριώτερες κριτικῆς ἐκδόσεις τοῦ κειμένου, μεταφράσεις καὶ κριτικὰ ὑπομνήματα τῶν Ἰχνευτῶν. Τὰ περισσότερα ἐπ' αὐτὰ βρίσκονται καὶ στὴν ἀξιόλογη ἔκδοσι τοῦ P. Masqueray (Sophocle τ. II, Paris, 1924).

1. *Κείμενο*: **A. S. Hunt**, Sophoclis' Ichneutōn satyrōn siwe Indagatorum fabulae. The Oxythynchus Papyri, vol. IX (1912), no 1174, σ. 30—86. Καὶ μικρότερη ἔκδοσι στῶν Tragicorum graecorum fragmenta papyracea nuper reperta, Oxonii, 1912.

E. Diehl, Bonn, 1913.

N. Terzaghi, Firenze, 1913.

A. C. Pearson, Cambridge, 1917.

R. J. Walker, London, 1919.

2. *Κείμενο καὶ μετάφραση*: **Carl Robert**, Die Spürhunde, ein Satyrspiel von Sophokles, frei übersetzt und ergänzt, 2te Aufl., Berlin, 1913, σ. 37. Περὶ τοῦ ἴδιου, *Hermes*, 1912, σ. 560 κ.έ.

Paul Masqueray, Sophocle, τ. II, Paris, Collection des Univesités de France, G. Budé, Paris, 1924. [Τελευταῖοι στὸν Β' τόμο οἱ «Ἰχνευταί» les Limiers, με̄ εισαγωγή, γαλλικὴ πεζὴ μετάφραση καὶ σύντομα κριτικὰ κερμηνευτικὰ ὑπομνήματα με̄ βιβλιογραφία. Ἔργασια ἀξιόλογη.]

3. *Μεταφράσεις*: **Th. Reinack** γαλλικὴ μετάφρ. στὴ Revue Bleue, 20 juillet 1912.—Revue de Paris, 1er août 1912.—Revue des Ét. grecques, 1913, σ. 98—100.—[Κατὰ τὴν ἔμμετρη μετάφραση καὶ συμπλήρωση τοῦ Th. Reinack καὶ μουσικὴ τοῦ Alb. Roussel, με̄ τὸν τίτλο «Ἡ γέννησι τῆς λύρας» παραστάθηκε τὸ σατυρικὸ τοῦτο δράμα στὴν Opéra τοῦ Παρισιοῦ στὰ 1925.]

F. Allègre, Revue des Ét. Anciennes, 1913, σ. 98—100. [Ἀξιόλογη μελέτη καὶ μετάφραση μέρους τῶν Ἰχνευτῶν.]

Ettore Romagnoli, Sophocle, τ. III, Bologna [1926], N. Zanichelli. [Ἐμμετρη μετάφραση στὴν Ἰταλικὴ ὄλου τοῦ Σοφοκλῆ σὲ 3 τόμους. Στὸ τέλος τοῦ Γ' τόμου: I Satiri alla caccia, ὠραία μετάφραση με̄ ἀξιόλογη εισαγωγή (σελ. 194—217).]

Τοῦ ἴδιου E. Romagnoli: Il Teatro greco, Milano, 1924. Στις σελ. 211—249 Il drama Satiresco [ἔπου καὶ ἀνάλυσι με̄ μεγάλα ἀποσπάσματα

σ' ἔμμετρη Ἰταλ. μετάφραση τῶν Ἰχνευτῶν καὶ τοῦ Κύκλωπα.]

4. *Κριτικαὶ καὶ ἄλλαι μελέται*: **U. Wilamowitz—Moellendorff** Neue Jahrbücher, 1912. σ. 453—476. Καὶ τοῦ Teubner, 1913.

C. Robert, Hermes, 1912, σ. 536—561.

P. Maas, Berl. phil. Woch. 1912, 1075—7.

F. Bucherer, αὐτόθι, 1107 κ.έ., 1913, 577—80.

O. Rosbach, αὐτόθι, 1912, 1460 κ.έ.

H. Schenkl, Hermes, 1913, σ. 153—6.

G. Vollgraf, Mnemosyne, 1914, σ. 81—90, σ. 165—177.

L. Köttgen, Quae ratio intercedat inter Indagatores fabulam sop hocleam et hymnum in Mercurium qui fertur homericus. Bonn, 1914.

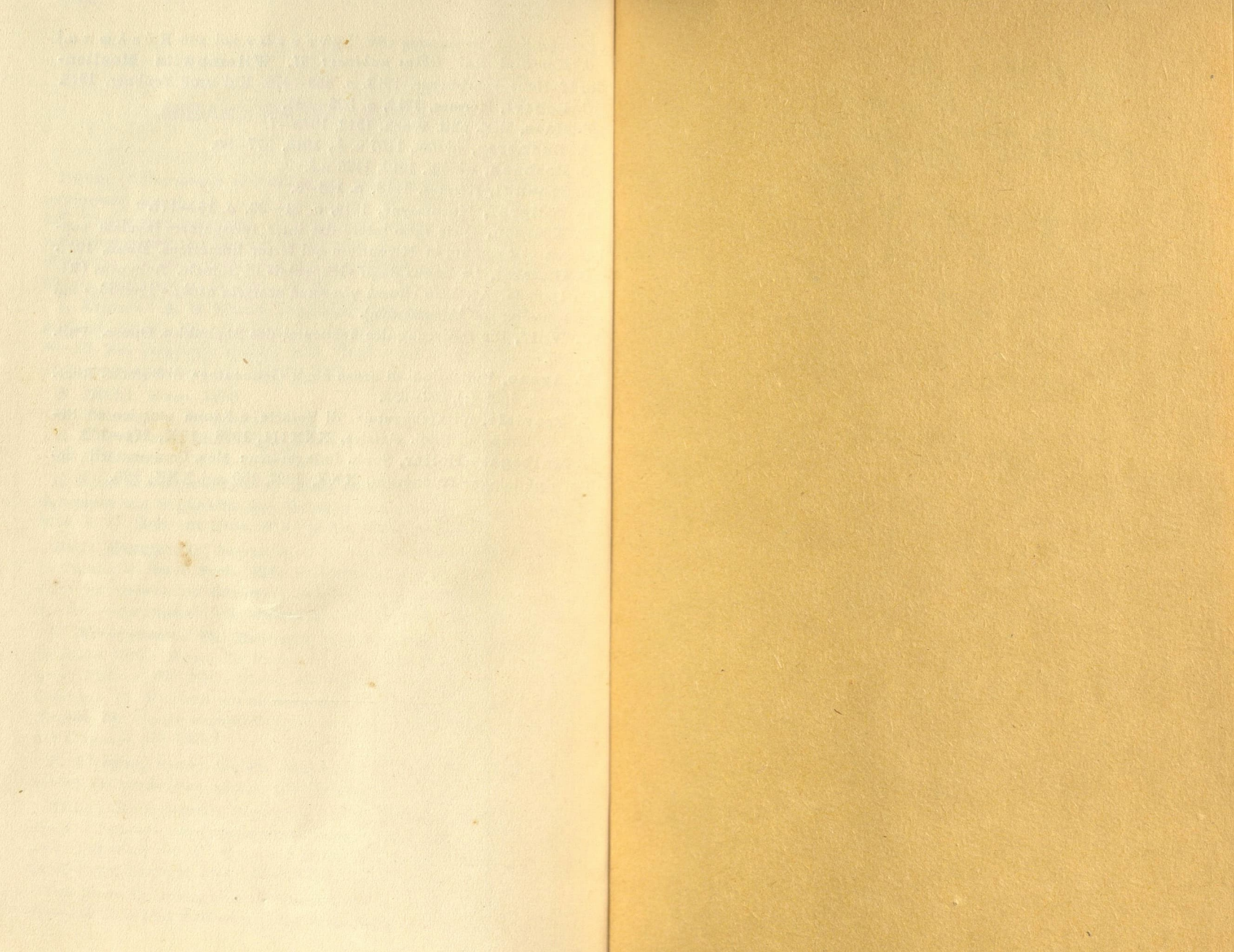
G. Guarini, La lingua degli «Ichneutai» di Sofocle. Aegyptus (Rivista Italiana, ΔΙ, 1925 (Κοινὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα στοὺς «Ἰχνευτάς» καὶ στίς κωμωδίαι τοῦ Ἀριστοφάνη).

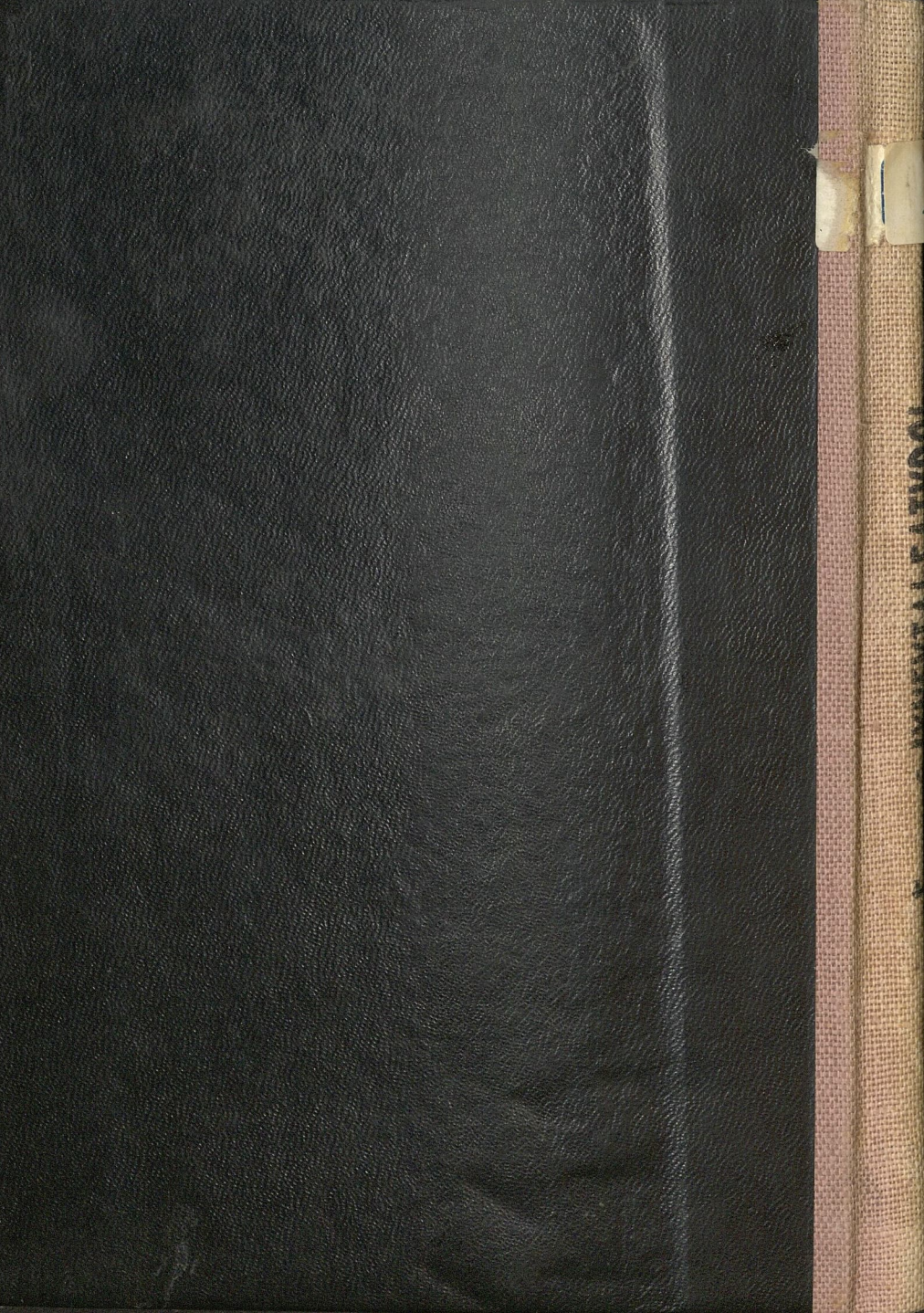
J. Walf, Die Datierung des Ichneutai des Sophokles. Opusc. Phil. 8—1925.

F. Ageno, Indicazioni di senso negli «Ichneutae» di Sofocle. Racc. Ramorino, 1928 (;), 627—659.

L. Previale, qli «Ichneutai» di Sofocle e l' inno omerico ad Ermete. Bollettino di Filol. classica, XXXIII, 1926—1927, 174—182.

I. Mulbøgat—Holler, Soph. Indagatores: Eos, Commentarii Societatis philologiae Polonorum, XXX, 1927, 150 καὶ XXX, 226.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA